

SVAROMÅL

Datum
2007-05-16

Dnr
3038-07-45

Attunda tingsrätt
Kansli Sollentuna, enhet 1
Box 940
191 29 SOLLENTUNA

Mål nr T 3798-07; Teet Härm och Thomas Allgén ./ staten genom Justitiekanslern angående fordran på skadestånd

Tingsrätten har förelagt staten genom Justitiekanslern att inkomma med svaromål. Staten får med anledning härav anföra följande.

Inställning m.m.

Käromålen bestrids. Enbart sättet att beräkna räntan kan vitsordas som skäligt i och för sig.

Staten yrkar för egen del ersättning för rättegångskostnader med ett belopp som kommer att anges senare.

Bakgrund

Redogörelsen i stämningsansökan för de rättsliga förfaranden som Teet Härm och Thomas Allgén (hädanefter kallade läkarna, trots att deras läkarlegitimationer är indragna) har genomgått med anledning av brottsmisstankarna mot dem är i allt väsentligt korrekt. Händelseförloppet kan kortfattat och sammanfattningsvis beskrivas på följande sätt.

Sommaren 1984 påträffades delarna av Catrine da Costas kropp i platsäckar på två ställen i Solna utanför Stockholm. Läkarna kom sedermera att misstänkas för brott med anknytning till fynden. Efter slutförd förundersökning åtalades de vid Stockholms tingsrätt för bl.a. mord alternativt grov misshandel och grovt vållande till annans död.

Stockholms tingsrätt ogillade den 8 juli 1988 åtalet mot läkarna. I domskälen uttalade tingsrätten emellertid att det var ställt utom allt rimligt tvivel att läkarna hade styckat kvinnans kropp och att de därigenom hade gjort sig skyldiga till brott mot griftefrid, ett brott som emellertid var preskriberat och som åklagaren inte heller hade väckt åtal för. Läkarna överklagade tingsrättens dom och yrkade att tingsrättens uttalande om styckningen och det brott denna utgjorde skulle undanröjas. Svea hovrätt avvisade den 30 september 1988 läkarnas överklagande med motiveringen att endast en domstols

domslut, och inte dess domskäl, kan överklagas. Högsta domstolen beslutade den 12 januari 1989 att inte meddela prövningstillstånd i saken.

I ett beslut den 8 mars 1989 (dnr 1898-88-22) behandlade Justitiekanslern bl.a. frågan om tingsrättens utformning av domskälen. Justitiekanslern fann inte anledning att klandra tingsrätten för dess uttalande domskälsvis att läkarna hade gjort sig skyldiga till brott mot griftefrid.

Socialstyrelsen yrkade hos Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) att de båda läkarnas legitimationer skulle återkallas på grund av att Stockholms tingsrätt hade funnit det ställt utom allt rimligt tvivel att de hade styckat kvinnans kropp. Ansvarsnämnden biföll den 23 maj 1989 Socialstyrelsens yrkande. Läkarna överklagade beslutet till Kammarrätten i Stockholm. Kammarrätten undanröjde den 6 oktober 1989 ansvarsnämndens beslut och lämnade Socialstyrelsens begäran om återkallelse av legitimationerna utan bifall. Kammarrätten uttalade i domen att den av Socialstyrelsen åberopade tingsrättsdomen med det som hade anförts där inte utgjorde en tillräcklig grund för en självständig och allsidig prövning och utvärdering av skuldfrågan i målet om återkallelse av legitimationerna. Enligt kammarrätten kunde Socialstyrelsen genom vad den hade åberopat i sin anmälan inte anses ha visat att det fanns skäl att frånta läkarna deras legitimationer. Socialstyrelsen överklagade kammarrättens dom. Regeringsrätten meddelade prövningstillstånd den 30 november 1989.

Den 11 juni 1990 upphävde Regeringsrätten kammarrättens dom och återförvisade målet till kammarrätten för fortsatt handläggning. I sitt beslut anförde Regeringsrätten bl.a. att det för återkallelse av en läkarlegitimation inte kan komma i fråga att kräva mindre än full och övertygande bevisning för att läkaren i fråga har gjort sig skyldig till den handling eller den försummelse som åberopas som grund för yrkandet om återkallelse, att det i det aktuella fallet inte fanns skäl att ställa lägre krav på bevisningen för att läkarna hade styckat kroppen än vad som skulle ha varit fallet i ett mål om åtal för styckningen, att tingsrättens dom i detta fall inte – på grund av de särskilda omständigheterna – kunde godtas i målet om återkallelse av läkarlegitimationerna på det sätt som normalt gäller och att det därför blev nödvändigt att i återkallelsemålet närmare pröva om det fanns tillräckliga bevis för att läkarna hade styckat kroppen. Regeringsrätten uttalade vidare att kammarrätten, när den fann att tingsrättens dom inte ensam utgjorde tillräcklig grund för ett ställningstagande i deslegitimeringsfrågan, borde ha föranstaltat om den ytterligare utredning som kammarrätten ansåg nödvändig. Detta hade kammarrätten inte gjort. Allt detta sammantaget innebar, enligt Regeringsrätten, att målet borde visas åter till kammarrätten för ny handläggning.

I det återförvisade målet höll kammarrätten muntlig förhandling, varvid läkarna samt ett flertal vittnen och sakkunniga hördes. Kammarrätten lämnade i en dom den 31 maj 1991 läkarnas överklaganden av HSAN:s beslut utan bifall, vilket innebar att återkallelsen av läkarnas legitimationer bestod. I domskälen uttalade kammarrätten att inget enskilt bevis band läkarna till

styckningen. Kammarrätten fann dock efter en sammanvägning av bevismaterialet att det var ställt utom varje rimligt tvivel att de båda läkarna tillsammans hade utfört gärningen. Regeringsrätten beslutade den 6 februari 1992 att inte meddela prövningstillstånd i saken.

Läkarna ansökte om resning och klagade över domvilla beträffande dels tingsrättens dom den 8 juli 1988, dels hovrättens avvisningsbeslut den 30 september 1988. Högsta domstolen avlog den 24 oktober 2000 resningsansöknings och klagan över domvilla såvitt gällde hovrättens avvisningsbeslut. Högsta domstolen uttalade i beslutet bl.a. att tingsrättens formulering i domskälen inte kunde anses innebära att den rättstillämpning som hade legat till grund för hovrättens avvisningsbeslut uppenbart stred mot lag och att inte heller Europakonventionens bestämmelser kunde anses innebära att hovrättens avvisningsbeslut var att anse som uppenbart stridande mot lag. Svea hovrätt avlog den 16 februari 2001 motsvarande talan mot tingsrättens dom.

Läkarna ansökte också om resning hos Regeringsrätten och yrkade att Regeringsrätten skulle undanröja kammarrättens dom den 31 maj 1991 eller att Regeringsrätten skulle undanröja sitt den 30 november 1989 meddelade prövningstillstånd och sitt återförvisningsbeslut av den 11 juni 1990, varigenom kammarrättens dom den 6 oktober 1989 skulle stå fast. Som skäl för resning anfördes dels att det vid handläggningen i kammarrätten och Regeringsrätten hade begåtts rättegångsfel av skilda slag, dels att det hade tillkommit ny bevisning och nya omständigheter som sannolikt hade lett till en annan utgång om de hade förebragts tidigare.

Regeringsrätten avlog den 30 maj 2001 läkarnas begäran om resning. I beslutet fann Regeringsrätten att läkarna inte hade visat att det vid handläggningen av frågan om återkallelse av deras läkarlegitimationer hade begåtts något rättegångsfel som kunde utgöra grund för resning och att de inte heller hade visat att det på grund av ny bevisning eller nya omständigheter fanns skäl för resning.

I september 2003 ansökte läkarna på nytt om resning såvitt gällde kammarrättens dom den 31 maj 1991. Socialstyrelsen avstyrkte bifall till resningsansökan. Regeringsrätten avlog den 1 juli 2004 resningsansökan.

Justitiekanslern beslutade den 25 februari 2005 (dnr 2974-03-21) att inte vidta några åtgärder med anledning av vissa av läkarna framförda klagomål m.m. med anknytning till det aktuella ärendet.

Den 21 augusti 2006 beslutade Justitiekanslern (dnr 5061-06-40) med anledning av ett till myndigheten framställt skadeståndsanspråk, som i allt väsentligt motsvarar det som nu är i fråga, att avböja att reglera skadeståndsanspråket inom ramen för statens frivilliga skadereglering. Skälet härför var att anspråket var av sådant slag att det lämpade sig bättre att prövas i domstol. Justitiekanslern framförde vidare i beslutet sin mening att anspråket i så gott som alla delar var preskriberat.

Grunderna för statens bestridande

Läkarnas skadeståndsanspråk är i sin helhet preskriberade.

Staten har varken genom beslut, åtgärder, underlåtenhet att vidta åtgärder eller i övrigt gjort sig skyldig till några fel eller försummelser som sedda var för sig eller sammantagna har gett upphov till skadeståndsskyldighet mot läkarna. Vidare har läkarna inte utsatts för något brott som grundar rätt till ersättning för kränkning.

Justitiekanslern bestrider att läkarna har orsakats några skador till följd av de påstådda felen och försummelserna.

Utveckling av grunderna för bestridandet

Skadeståndsskyldigheten

Inledning

Justitiekanslern har förstått läkarnas talan så, att de som grund för statens skadeståndsansvar gör gällande dels ett flertal beslut eller andra myndighetsåtgärder fram till och med Kammarrätten i Stockholms dom den 31 maj 1991, dels statens underlåtenhet och oförmåga därefter att agera till förmån för dem. De menar att rätten till skadestånd i båda dessa avseenden följer av såväl 3 kap. 2 § första punkten skadeståndslagen (1972:207) som andra punkten i samma bestämmelse.

Staten bemöter nedan påståendena om skadeståndsansvar enligt 3 kap. 2 § första punkten skadeståndslagen under olika avsnitt som avser tiden före kammarrättens dom. I särskilda avsnitt därefter bemöter staten påståendena om skadeståndsansvar enligt samma bestämmelse för tiden efter kammarrättens dom och skyldighet enligt 3 kap. 2 § andra punkten skadeståndslagen att utge ersättning för ideell skada.

Stämningsansökans utformning

Den tid varunder olika påstådda skadeståndsgrundande beslut och åtgärder från olika myndigheter har förekommit börjar för Teet Härms del i december 1984 och för Thomas Allgéns del den 6 oktober 1987. I båda fallen rör det sig om tiden till och med kammarrättens dom den 31 maj 1991. Under dessa tidsrymder har det förekommit skilda åtgärder mot läkarna, dels inom ramen för förundersökningen och den därefter resterande brottmålsprocess som ledde fram till tingsrättens friande dom, dels i den förvaltningsrättsliga process rörande läkarnas legitimationer som sedan tog vid och avslutades i och med kammarrättens dom.

Läkarnas ombud professor emeritus Anders Agell har lagt ned ett omfattande arbete på att detaljerat återge delar av händelseförloppet under de angiv-

na tidsrymderna och de konsekvenser det inträffade har fått för läkarna. Framställningssättet innebär emellertid att det är svårt att skapa sig en klar bild av vilka enskilda beslut och åtgärder som tillskrivs staten som fel eller försummelser vid myndighetsutövning och som sålunda görs gällande till grund för påståendet om skadeståndsansvar. Enbart beträffande vissa förhållanden under det beskrivna händelseförloppet har det gjorts uttryckliga påståenden om felaktigheter eller försummelser från myndigheternas sida. I andra fall är liknande påpekanden möjligen underförstådda. Vissa påståenden om missförhållanden framgår vidare av den sammanfattande lista som återfinns på s. 105 f. i stämningens ansökan, men det är uppenbart att vissa av de där uppräknade förhållandena knappast utgör omständigheter som staten i skadeståndshänseende kan svara för.

Sammanfattningsvis innebär stämningens ansökans utformning att det är mycket svårt för staten att särskilja de omständigheter som läkarna i egentlig mening lägger till grund för sina skadeståndsanspråk. Det gör det också svårt för staten att bemöta vad de har anfört. Mot denna bakgrund har staten valt att i svaromålet huvudsakligen inte beröra enskilda myndighetsåtgärder m.m. under den långa tidsrymd som är i fråga.

Utgångspunkter för statens skadeståndsansvar

Det bör framhållas att staten inte har något strikt ansvar för ofullkomligheter i den statliga verksamheten. För att ansvar skall inträda krävs att ett fel eller en försummelse visas ha förekommit. Liksom övriga regler i skadeståndslagen innebär bestämmelsen i 3 kap. 2 § ett ansvar för styrkt vållande.

När det gäller rättstillämpning och bedömningsfrågor måste också beaktas att beslut eller åtgärder endast i undantagsfall torde vara så uppenbart oriktiga att man kan tala om fel eller försummelse i skadeståndslagens mening. Det finns alltså utrymme för att misstag inte alltid innefattar ett skadeståndsgrundande vållande. Vid t.ex. rättstillämpning finns det ju inte sällan utrymme för att två olika bedömningar eller beslut måste anses vara riktiga åtminstone i den meningen att det inte kan påstås att fel eller försummelse har förekommit. Vid oriktig rättstillämpning, bevisvärdering och diskretionära prövningar krävs det därför mera påtagliga felbedömningar för att oaktsamhet skall anses föreligga (se bl.a. NJA 1994 s. 694 och 2003 s. 285).

De i flera delar allmänt hållna påståendena från läkarna om felaktigheter under de rättsliga förfarandena mot dem synes i allt väsentligt ta sikte på sådana bedömningar eller åtgärder som träffas av det nu anförda.

Kumulation av felaktigheter

Läkarna menar att det har förekommit enskilda beslut och myndighetsåtgärder som var för sig är tillräckliga för att grunda skadeståndsansvar för staten (stämningens ansökan s. 13), även om det inte klart har angetts vilka dessa beslut m.m. är. Därutöver påstås att ett skadeståndsansvar i vart fall har upp-

kommit sett till en kumulation av olika brister som i olika avseenden skulle ha varit förenade med statens hantering av rättsprocesserna mot läkarna och som sedda var för sig inte är skadestandsgrundande.

Det är riktigt att statens skadestandsansvar inte är begränsat till sådana situationer då enbart en enskild myndighet eller en enskild tjänsteman på någon myndighet har vidtagit någon felaktig eller försumlig åtgärd. I vissa situationer kan ansvaret delas av olika tjänstemän eller till och med flera myndigheter på ett sätt som gör att bristerna sammantagna bör ses som en enhet som staten bör svara för. En sådan situation föreligger t.ex. när skadestandsansvar för staten uppkommer på grund av en alltför långsam handläggning av ett myndighetsärende, t.ex. ett brottmål, där olika myndigheter har bidragit till tidsutdräkten. Att en sådan möjlighet till kumulation i vissa situationer måste få förekomma är också förutsatt i den skadestandsrättsliga doktrinen (jfr Bengtsson, Skadestånd vid myndighetsutövning I, 1976, bl.a. s. 181 med där angivna hänvisningar). När olika mindre fel begås som samtliga bidrar till ett förhållande som i sin helhet måste tillskrivas staten som culpöst kan således skadestandsansvar uppstå.

Kumulation av fel i skadestandsrättslig mening måste emellertid vara förbehållna de situationer där vissa fel eller försummelse verkligen kan sägas ha samverkat och var för sig ha bidragit till ett visst skadestandsgrundande förhållande. Sådana situationer har i doktrinen exemplifierats med t.ex. att ett statligt organ har gett instruktioner som har fått en olycklig utformning och som därutöver har tillämpats vårdslöst av ett annat statligt organ (a.a. s. 181, jfr s. 229). Det kan således inte komma i fråga att förbehållslöst lägga samman alla mindre felaktigheter som kan ha förekommit från statens sida gentemot någon enskild, inte ens om felet har förekommit inom ramen för samma rättsliga förfarande, t.ex. en förundersökning, och därefter vid en sammanräkning anse att skadeståndsskyldighet har uppstått. För att man vid skadestandsbedömningen skall kumulera felet krävs att felet har samverkat, dvs. vart och ett av felet måste reellt ha bidragit till det skadestandsgrundande förhållande som görs gällande.

Det har inte klart angetts i stämningsansökan vilket eller vilka skadestandsgrundande förhållanden som de kumulerade brister som påstås ha förekommit under de rättsliga processerna mot läkarna har bidragit till. Staten utgår emellertid från att vad som ytterst avses är Stockholms tingsrätts dom i brottmålet med uttalandet om att läkarna hade gjort sig skyldiga till brott mot griftefrid, vilket markerade slutet på brottmålsprocessen, och Kammarrätten i Stockholms dom i legitimationsfrågan, som markerade slutet på deslegitimeringsprocessen. Det är samtidigt uppenbart att ett flertal av de i stämningsansökan påstådda missgreppen under tiden före dessa domar inte kan sägas ha haft någon faktisk inverkan på domstolarnas bedömningar. Utöver de oklarheter som föreligger beträffande vilka omständigheter som läkarna anser grundar skadestandsansvar för det allmänna är det därmed också oklart i vilka avseenden som de menar att de enskilda felaktigheterna har medfört skada för dem.

Sammanfattningsvis bestrider Justitiekanslern att det före tingsrättens eller kammarrättens domar, kumulerat eller sett till enskilda omständigheter, har förekommit något fel eller någon försummelse som innebär att skadeståndsskyldighet har uppkommit för staten.

Förhållandet mellan förundersökningen och domstolarnas bedömningar

Det finns skäl att framhålla det förhållande som föreligger mellan förundersökningen i ett brottmål och den bedömning av målet som de allmänna domstolarna gör sedan förundersökningen har avslutats och åtal väckts. Med anledning av förvaltningsdomstolarnas bedömning av legitimationsfrågorna i det aktuella fallet är det vidare påkallat att beröra förhållandet mellan den förundersökning som utfördes och förvaltningsdomstolarnas bedömningar av legitimationsfrågorna.

Den verksamhet som polis och åklagare ägnar sig åt inom ramen för en förundersökning är typiskt sett – liksom den verksamhet som därefter följer vid domstolarna – att anse som myndighetsutövning. Staten svarar därför i skadeståndsrättsligt hänseende för fel och försummelser under förundersökningen.

De regler som gäller för en förundersökning finns huvudsakligen i 23 kap. rättegångsbalken (RB) samt förundersökningskungörelsen (1947:248). Syftet med en förundersökning är enligt 23 kap. 2 § RB dels att utreda vem som kan misstänkas för brottet, dels att utreda om det föreligger tillräckliga skäl för åtal (jfr 20 §), dels att sörja för att en senare rättegång inför domstol skall kunna genomföras koncentrerat. När förundersökningen har kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet skall den misstänkte, då han eller hon hörs, enligt 23 kap. 18 § RB underrättas om misstanken. Den misstänkte behandlas därefter som part och får vissa partsrättigheter. De grundläggande principerna vad avser formerna för förundersökningen framgår av 23 kap. 4 § RB. Av bestämmelsen följer att åklagaren skall bedriva förundersökningen med objektivitet och även beakta omständigheter och bevis som är gynnsamma för den misstänkte. Undersökningen skall enligt bestämmelsen bedrivas så, att ingen onödigt utsätts för misstanke eller får vidkännas kostnad eller olägenhet. Förundersökningen skall vidare bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Finns det inte längre anledning att fullfölja den, skall den läggas ned.

Inom ramen för de regler som styr förundersökningsverksamheten har lagstiftaren gett polis och åklagare ett tämligen stort skön att avgöra hur utredningarna på bästa sätt bör drivas för att uppnå förundersökningens syften. En förundersökning innefattar att ta ställning till ett flertal grannliga bedömningsfrågor. Ställningstagandena i vissa frågor är till sin natur sådana att de kan komma att påverka utredningen i kvalitativt hänseende rörande t.ex. sådant som talar för eller emot en viss misstänkts skuld.

Om åklagaren, som i det förevarande fallet, väljer att väcka åtal mot den som är misstänkt för ett brott skall hela det relevanta förundersökningsmate-

riale läggs fram för rätten, se 45 kap. 7 § RB. Även den tilltalade och hans försvarare har rätt till insyn i utredningen. Det står därefter den tilltalade fritt att inom ramen för förundersökningen eller inför domstolen påpeka de brister som förundersökningen kan vara behäftad med. Även rätten har möjlighet att, vid sidan av den utredning som parterna lägger fram vid huvudförhandlingen, enligt reglerna i rättegångsbalken på olika sätt verka för att processmaterialet berikas så att utredningen fullständigas.

Det är slutligen domstolen som har att värdera den utredning som parterna lägger fram till styrkande av sina ståndpunkter. Detta sker inom ramen för rättens fria bevisvärdering. Rätten anses emellertid därutöver ha ett ansvar för att brottsutredningen är fullständig och kvalitativt godtagbar. Om så inte är fallet står de nämnda kompletteringsmöjligheterna rätten till buds. Det är dessutom möjligt att med hänsyn till utredningsbristerna anse att åtalet inte är styrkt och ogilla detsamma. Sådana frågor som nu har berörts om rättens ansvar för utredningens fullständighet behandlas mer ingående i rapporten Felaktigt dömda från Justitiekanslerns rättssäkerhetsprojekt (2006, s. 43 f.).

En än mer uttalad utredningsskyldighet föreligger i förvaltningsdomstolarnas verksamhet. De har enligt 8 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) en skyldighet att se till att mål blir så utredda som deras beskaffenhet föranleder. Denna regel är avsedd att förhindra att omständigheter som talar till en enskilds fördel utesluts från processmaterialet.

Enligt Justitiekanslerns mening bör statens skadeståndsansvar för eventuella brister i en förundersökning bedömas med utgångspunkt i det anförda. Sådana åtgärder som har vidtagits under förundersökningen och som har resulterat i utredningsresultat som i något avseende måste anses som otillräckligt eller kvalitativt otillfredsställande bör i skadeståndsrättsligt hänseende som huvudregel inte bedömas strängare än statens ansvar för domstolarnas bedömning som sådan av materialet. Denna slutsats måste naturligtvis förses med reservationer för ett flertal situationer, framför allt om allt förundersökningmaterial inte har kommit den tilltalade eller domstolen till del eller om väsentliga rättssäkerhetsgarantier i övrigt skulle ha åsidosatts under förundersökningen och detta inte framgår av utredningsmaterialet.

Såvitt framgår av stämningsansökan tar merparten av läkarnas påståenden om brister i förundersökningen sikte på det utredningsresultat som sedermera kom under domstolarnas bedömning, såväl i tingsrätten som, därefter, i kammarrätten. Skadeståndsanspråken synes därför ytterst ha sin grund i att domstolarnas bedömningar som sådana av materialet var skadeståndsgrundande. Detta föranleder Justitiekanslern att i det följande särskilt beröra den slutliga prövning som gjordes i tingsrätten och i kammarrätten.

Det bör framhållas att det anförda naturligtvis inte utesluter att läkarna gör gällande att det under förundersökningen har begåtts fel eller försummelser som inte har tagit sikte enbart på utredningen i kvalitativt hänseende utan även har fått andra konsekvenser för dem och därför bör ersättas särskilt.

Det har emellertid inte framgått vilka dessa förhållanden i så fall skulle vara. Som ovan har framgått är Justitiekanslerns inställning att några skadeståndsgrundande fel eller försummelser inte har förekommit under förundersökningen.

Tingsrättens och kammarrättens domar

Förundersökningen, domstolsförfarandena och domarna i ärendet gavs en massiv massmedial uppmärksamhet, och fallet har även efter det att domstolarna skilde sig från ärendet varit föremål för ett stort intresse. Många har engagerat sig i det inträffade, och flera böcker har skrivits som utförligt har argumenterat för eller emot läkarnas skuld eller domstolarnas ställningstaganden. Inte minst genom den massmediala genomlysning som rättsprocesserna har fått i efterhand har framgått vilken grannliga uppgift som domstolarna stod inför när de hade att ta ställning i målen. Domstolarnas bedömningar av det material som lades fram inför dem var komplicerade. Det rörde sig om så kallade indiciemål, och utredningen gav inte svar på alla frågor. Den muntliga bevisningen var vidare tämligen omfattande och inrymde bedömningsfrågor av svåra slag. Under sådana omständigheter kan man misstänka att kritiska röster hade höjts mot domstolarnas bedömningar oavsett vilken utgång målen hade fått.

I sammanhanget bör framhållas att domarna alltjämt, trots flera resningsansökningar, står fast och att domsluten således är gällande. Visserligen har domarna inte rättskraft i den skadeståndsprocess som nu har inletts, men deras bevisverkan torde vara betydande. Samtidigt är det läkarna som har bevisbördan inte bara för att domstolarnas bedömningar var felaktiga utan för att de var så felaktiga att de kan anses skadeståndsgrundande. Jämför härvid vad som har anförts ovan om statens begränsade ansvar för fel rörande rättstillämpnings-, bevisvärderings- och bedömningsfrågor. Staten menar att domstolarnas bedömningar av målen inte kan anses innefatta något skadeståndsgrundande fel eller någon sådan försummelse.

Vad särskilt beträffar den kritik som läkarna riktar mot tingsrättens dom i det avseendet att tingsrätten i domskälen konstaterade att de tillsammans hade styckat Catrine da Costas kropp, synes denna ha sin grund i den betydelse som de menar att uttalandet fick för den fortsatta förvaltningsprocessen rörande indragningen av deras legitimationer. I enlighet med vad Regeringsrätten föreskrev i sitt beslut den 11 juni 1990 grundade emellertid kammarrätten inte sitt slutliga avgörande på tingsrättens domskäl i denna del utan på en egen bedömning av vad som hade hänt. Inte heller har uttalandet några rättsliga verkningar i övrigt. Justitiekanslerns inställning är därför alltjämt (jfr Justitiekanslerns ovan nämnda beslut den 8 mars 1989) att själva styckningen utgjorde en central faktor i prövningen av åtalet och att den av åklagaren åberopade bevisningen hade ett till stor del nära samband med denna, varför det inte kan anses ha varit felaktigt eller ovidkommande att som tingsrätten gjorde gå in på frågan om ansvar för brott mot griftefrid.

Den påstådda underlåtenheten m.m. efter kammarrättens dom

Läkarna har vidare som grund för statens skadeståndsskyldighet anfört det allmännas underlåtenhet och oförmåga att efter kammarrättens slutliga avgörande agera till förmån för dem. I stämningsansökan (s. 98 f.) görs ett flertal påståenden rörande domstolarnas och myndigheternas organisation som enligt läkarna ger bilden av ett samhälle som förhåller sig passivt till det rättsövergrepp som de menar har ägt rum. De är särskilt kritiska till Socialstyrelsens underlåtenhet att ansöka om resning till förmån för dem eller i vart fall medge deras resningsansökningar beträffande kammarrättens dom.

Underlåtenhet att vidta en myndighetsåtgärd kan i och för sig grunda skadeståndsansvar för det allmänna (a.a., s. 78 f.). En förutsättning härför torde emellertid vara, i linje med vad som gäller för skadeståndsansvar vid underlåtenhet i allmänhet, att det allmänna genom sin passivitet har brutit mot en handlingsnorm som påbjuder aktiv handling.

Utgångspunkten för läkarnas påståenden om att samhället var – och alltjämt är – skyldigt att agera till deras förmån efter kammarrättens dom är att de intill dess begångna skadegörande handlingarna skulle medföra en skyldighet att motverka den begångna orätten. Genom tingrättens och kammarrättens domar, som alltjämt är gällande, fick emellertid saken såväl straffrättsligt som beträffande legitimationsfrågorna sin slutliga prövning.

Som har framkommit ovan var den bedömning som domstolarna och Socialstyrelsen, som var part i deslegitimeringsmålet men ändå underkastad myndigheternas grundlagsfästa objektivitetsplikt, hade att utföra mycket grannlaga. Bedömningen framstår även i dag som svår med hänsyn till de olika opinionsyttringar för och emot läkarnas skuld och domarnas riktighet som har förekommit. Socialstyrelsen kan knappast kritiseras för att den under sådana omständigheter, utan att något väsentligt material i sak har tillkommit i förhållande till den utredning som förelåg inför kammarrättens dom 1991, har vidhållit den uppfattning som styrelsen gav uttryck för i deslegitimeringsmålet. Situationen synes inte jämförbar med den i det s.k. fallet Ulf, som läkarna hänför sig till, där det först efter det att brottmålet hade avslutats framkom väsentligt förundersökningsmaterial och där chefsjustitieombudsmannen Mats Melin ansåg att Riksåklagaren borde ha handlat mer aktivt för att undersöka de nya uppgifternas bärkraft.

Någon liknande skyldighet för samhället i stort att agera kan knappast heller föreligga, vare sig enligt någon författning eller i övrigt. Inte heller kan det åligga samhället och myndigheterna att agera på ett sätt som fränkänner kammarrättens dom dess verkan. Ett sådant ingripande från statsmakterna mot ett domstolsavgörande skulle snarast komma i strid med grundläggande konstitutionella värderingar. I linje härmed bestrids också att det i samhället föreligger allvarliga organisationsbrister som skulle kunna grunda en rätt till skadestånd för läkarna.

Det kan här anmärkas att det står läkarna fritt att själva ansöka om resning och att Regeringsrätten i de två fall då sådana ansökningar har gjorts dit har avslagit ansökningarna.

Sammanfattningsvis bestrids att staten är skadeståndsskyldig mot läkarna på grund av underlåtenhet eller påstådd oförmåga att agera till förmån för dem efter kammarrättens dom 1991.

Skadeståndsskyldighet för ideell skada

Läkarna har med åberopande av 3 kap. 2 § 2 och 2 kap. 3 § skadeståndslagen fordrat ersättning för ideell skada, s.k. kränkingsersättning. Dessa bestämmelser ersatte den 1 januari 2002 1 kap. 3 § skadeståndslagen, vars innebörd var väsentligen densamma även om den ideella skadan då benämndes lidande i stället för kränkning. Såvitt framgår av stämningsansökan gör läkarna även beträffande kravet på ideell skada gällande såväl vad som inträffade under de rättsliga processerna mot dem som den underlåtenhet som berördes i föregående avsnitt.

Skadeståndsskyldighet för ideell skada enligt den nämnda regleringen förutsätter att en brottslig gärning av ett visst slag har förövats. För att ersättning skall utgå förutsätts inte att skadevällaren faller till ansvar för den brottsliga gärningen, men likväl krävs att de rekvisit som konstituerar brott är uppfyllda. Detta gäller såväl de objektiva brottsrekvisiten som motsvarande täckning i subjektivt hänseende hos gärningsmannen för att han skall kunna hållas personligt ansvarig (jfr prop. 2000/01:68 s. 48).

Tjänstefel är ett brott som i vissa fall kan berättiga till sådan ideell ersättning som nu är i fråga. Det är närmast sådan brottslighet som läkarna har hänfört sig till när de har angett grunden för kravet på ideell ersättning. Vilka särskilda gärningar som skulle utgöra ersättningsgrundande tjänstefel har emellertid inte framkommit. Staten bestrider att någon brottslig gärning har förövats inom ramen för statens myndighetsutövning mot läkarna.

Läkarna har även med en extensiv tolkning av de angivna bestämmelserna gjort gällande en rätt till ersättning för ideell skada med hänvisning till att det skulle föreligga ”kumulerade fel” som sammantagna skulle berättiga till ersättning. Staten menar att detta är ett synsätt som inte är förenligt med gällande rätt. Även för det fall en serie fel har begåtts kan inte något enskilt fel berättiga till ideell ersättning med mindre det felet i sig utgör ett ersättningsgrundande brott eller felen sammantagna kan anses utgöra ett dylikt brott med täckning i såväl objektivet som subjektivt hänseende. Någon sådan situation föreligger inte i målet. Vad läkarna har anfört om rättsfallet NJA 2005 s. 462, som gällde rätten till skadestånd i en särskild situation på grund av brott mot Europakonventionen, föranleder ingen annan inställning från Justitiekanslern.

Sammanfattningsvis bestrider Justitiekanslern att staten är skyldig att utge någon ersättning för ideell skada till läkarna.

De uppgivna skadorna

Staten avstår i detta skede av målets handläggning från att närmare bemöta påståendena om de uppgivna skadorna och de beräkningar av dessa som läkarna har lagt fram. Redan nu kan emellertid förutskickas att Justitiekanslern i flera avseenden ställer sig tveksam till beräkningarna och därutöver i flera fall ifrågasätter orsakssambandet mellan de påstådda felen och försummelserna samt de skador som har uppgetts. Detta gäller inte minst den av Teet Härm fordrade ersättningen för personskada.

Staten kan för närvarande inte vitsorda vare sig förekomsten av eller storleken på någon av de uppgivna skadorna.

Preskription

Skadeståndskrav enligt skadeståndslagen är underkastade den allmänna fordringspreskription som föreskrivs i 2 § preskriptionslagen (1981:130). Det innebär att ett skadeståndskrav normalt preskriberas tio år efter det att den skadegörande handlingen inträffade (jfr prop. 1979/80:119 s. 50 f.). Skadeståndskrav mot det allmänna är inte undantagna från denna ordning.

Läkarna erinrade Justitiekanslern om sina skadeståndsanspråk genom ett e-postmeddelande den 31 januari 2005 (diariefört i Justitiekanslerns ärende nr 2974-03-21). Såvitt är känt för Justitiekanslern har inte något preskriptionsavbrott skett dessförinnan. Kammarrättens dom, som markerade slutet på de rättsliga processerna mot läkarna, meddelades den 31 maj 1991. De beslut och åtgärder som läkarna gör gällande som skadeståndsgrundande ligger alltså i tiden klart mer än tio år före kravet på skadestånd 2005.

Läkarna synes (stämningsansökan s. 8 f. och 98 f.) göra gällande att de är föremål för en perdurerande felbehandling, som genom samhällets underlåtenhet att agera till förmån för dem efter kammarrättens dom alltjämt består. Vid en jämförelse med vad som gäller för skador till följd av s.k. perdurerande delikt skulle ett sådant resonemang likväl innebära att i vart fall de påstådda skador som uppstod den 31 januari 1995 eller dessförinnan inte skulle vara ersättningsgilla, dvs. de skador som avser tiden före den tioårsperiod som föregick läkarnas krav till Justitiekanslern (jfr Lindskog, Preskription, 2002, s. 391 f.).

Även för det fall läkarna skulle vinna gehör för sina påståenden om att det fram till och med kammarrättens slutliga avgörande förekom skadeståndsgrundande fel eller försummelser från statens sida, har det enligt Justitiekanslerns mening inte därefter varit fråga om någon sådan perdurerande felbehandling som innebär att någon del av läkarnas skadeståndsfordran kan göras gällande efter tio år, dvs. preskriptionstiden, från det att rättsprocesserna slutfördes. I detta avseende kan hänvisas till vad som ovan har anförts om påståendet om samhällets skyldighet att efter rättsprocesserna agera till läkarnas förmån.

Sammanfattningsvis menar Justitiekanslern att läkarnas skadeståndsanspråk i samtliga delar är preskriberade.

Vissa processuella frågor

Taleförbudet i 3 kap. 7 § skadeståndslagen

Justitiekanslern delar läkarnas uppfattning att Regeringsrättens prövningar av deras resningsansökningar inte utgör hinder enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen mot att deras skadeståndsanspråk nu tas upp till prövning i sak.

Av stämningsansökan framgår inte med säkerhet om HSAN:s beslut den 23 maj 1989 och Kammarrätten i Stockholms dom den 6 oktober 1989 i något avseende läggs till grund för skadeståndstalan. Sedan kammarrättens dom hade överklagats upphävde Regeringsrätten domen och återförvisade målet till kammarrätten. Eftersom Regeringsrättens prövning emellertid måste sägas ha avsett annat än målet i sak avstår Justitiekanslern – i enlighet med den tillämpning som 3 kap. 7 § skadeståndslagen har fått i praxis – från att göra gällande att taleförbud skulle föreligga i dessa delar.

Forumregeln i 3 kap. 10 § skadeståndslagen

En skadeståndstalan enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen med anledning av en dom eller ett beslut av en tingsrätt skall enligt forumregeln i 3 kap. 10 § samma lag jämförd med 2 kap. 2 § och 10 kap. 17 § första stycket 2 RB väckas i hovrätten. Detsamma gäller i fråga om en ersättningstalan enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen med anledning av beslut eller åtgärder av någon som anges i 2 kap. 2 § RB.

Återigen måste framhållas att det inte med säkerhet framgår vilka omständigheter i stämningsansökan som läggs till grund för påståendena om fel eller försummelser från statens sida. Avsnitt 9 handlar emellertid om handläggningen av målet i Stockholms tingsrätt, de beslut som fattades under rättegången samt den dom som därefter meddelades. Avsnitt 9.6 är rubricerat ”Felen vid myndighetsutövning under de två rättegångarna i Stockholms tingsrätt” och innehåller beskrivningar som kan tolkas som påståenden om skadeståndsgrundande fel eller försummelser av tingsrätten och de domare vid tingsrätten som var inblandade i målets handläggning.

Justitiekanslern kan inte uppfatta läkarnas talan på annat sätt än att den såvitt gäller handläggningen av målet vid Stockholms tingsrätt avser förhållanden som med beaktande av 3 kap. 10 § skadeståndslagen skall prövas av Svea hovrätt som första instans.

Genom ett brev den 15 september 2006 till Anders Agell lämnade Justitiekanslern en utfästelse att inte göra någon foruminvändning för det fall läkarna kom att väcka sin skadeståndstalan vid Sollentuna tingsrätt, numera Attunda tingsrätt. Beskedet från Justitiekanslern gällde frågan om val av

underrätt för prövningen av skadeståndstalan, vilket är en för parterna dispositiv fråga. 3 kap. 10 § skadeståndslagen är emellertid en forumregel som rätten själv skall beakta. Justitiekanslern anser sig därför, till undvikande av ett eventuellt rättegångsfel, oförhindrad att påtala de omständigheter som kan föranleda en tillämpning av denna bestämmelse.

Övrigt

Det bör uppmärksammas att ett bifall till läkarnas talan på det sätt som de har utformat sina yrkanden (se yrkanden och föreslaget mellandomstema i stämningsansökan s. 5 f.) torde innebära att tingsrätten i sitt avgörande i skadeståndsprocessen måste slå fast att Kammarrätten i Stockholms dom 1991 bör undanröjas. Ett sådant ställningstagande ankommer emellertid på kammarrätten först sedan Regeringsrätten har förordnat om resning.

Den fortsatta handläggningen av målet

Mellandom

Staten instämmer i det ändamålsenliga i att i möjligaste mån begränsa processens omfattning genom användning av mellandom. Därigenom kan prövningen av målet i utredningskrävande delar göras avhängig utgången av andra frågor.

Staten menar emellertid att den lämpligaste handläggningen vore att i första rummet avgöra frågan om läkarnas anspråk har preskriberats. Denna omständighet är av omedelbar betydelse för utgången av målet, se 17 kap. 5 § andra stycket första meningen RB.

Preskriptionsfrågan är till sin karaktär väl avgränsad. De faktiska omständigheter som är av betydelse för frågan torde dessutom i allt väsentligt vara ostridiga. Rättens bedömning synes därför kunna begränsas till rättsfrågan, och i bästa fall kan ett avgörande i denna del meddelas efter en enbart skriftlig handläggning. De processekonomiska skälen talar därför enligt Justitiekanslerns mening starkt för att begränsa mellandomstemat till enbart preskriptionsfrågan. Den processekonomiska vinsten synes vidare, med tanke på målets karaktär, kunna bli betydande jämfört med läkarnas förslag att i en mellandom pröva statens skadeståndsansvar i och för sig.

Justitiekanslern avstår för närvarande från att närmare kommentera läkarnas i stämningsansökan föreslagna mellandomstema, eftersom utformningen av temat är avhängig vilken omfattning mellandomen bör ha.

Muntlig förberedelse

Behovet av en muntlig förberedelse och avgränsningen av vad som skall avhandlas vid ett sådant sammanträde är avhängiga flera frågor. Det vore därför enligt Justitiekanslerns mening lämpligt att tingsrätten i första rummet förelägger läkarna att yttra sig i vart fall såvitt gäller preskriptions- och

mellandomsfrågorna samt därefter tar ställning till mellandomens omfattning.

Övrigt

Målet rör om och i så fall i vilken utsträckning staten är skyldig att utge skadestånd till läkarna med anledning av olika beslut och åtgärder som staten genom rättsapparaten och andra myndigheter har eller inte har vidtagit under ett antal år. Syftet med målet är inte att utreda om läkarna är skyldiga eller oskyldiga till de gärningar som de har anklagats för, även om detta är en omständighet – bland flera – som i och för sig kan ha betydelse för statens skadeståndsansvar.

Utgångspunkten är att den som begär skadestånd har att styrka såväl att skada har uppkommit till följd av den skadegrundande handlingen som skadans omfattning. Det saknas därför anledning för Justitiekanslern att inom ramen för skadeståndsrättegången inhämta någon sådan utredning som läkarna genom sitt yrkande om redovisning från Justitiekanslern (avsnitt 2.3 i stämningsansökan) har begärt. Det bör vidare framhållas att frågeställningen redan har behandlats av Justitiekanslern i ett beslut den 1 juni 2005 (dnr 680-05-21) i ett tillsynsärende med anledning av en framställan från advokaten Kerstin Koorti. Justitiekanslern hänvisar till sina uttalanden i det beslutet och utgår ifrån att läkarna har tillgång till beslutet. I annat fall kan kopior av beslutet erhållas från Justitiekanslern.

Vidare bör framhållas att Justitiekanslern inte kommer att ta initiativ till någon ansökan om resning på det sätt som föreslås på s. 9 i stämningsansökan.

Bevisuppgift

Staten åberopar för närvarande ingen bevisning.

Fullmakt

Hovrättsassessorn Magnus Hermansson, som är anställd hos Justitiekanslern, lämnas härmed fullmakt att fortsättningsvis som ombud företräda staten genom Justitiekanslern i målet vid tingsrätten.

Göran Lambertz

Magnus Hermansson

Yttrande
2007-06-29

Attunda tingsrätt
Kansli Sollentuna
Box 940
191 29 Sollentuna

**Mål T 3798-07, Thomas Allgén och Teet Härm ./ Statens
angående skadestånd**

Ombud för kärandena: Professor Anders Agell,
Övre Slottsgatan 8 A, 753 10 Uppsala

Ombud för Staten: Justitiekanslern Göran Lambertz,
Box 2308, 103 17 Stockholm;
underombud med JK:s fullmakt
hovrättsassessorn Magnus Hermansson

Sammanfattning

Det yttrande som följer nedan skall enligt tingsrättens föreläggande 2007-05-22 avse vad Justitiekanslern i svaromål 2007-05-16 hävdade om preskription av läkarnas skadeståndsanspråk ”i samtliga delar”, rättegångshinder - angående påstådda fel av Stockholms tingsrätt – enligt forumregeln i 3 kap. 10 § skadeståndslagen, oklarhet i fråga om vilka omständigheter enligt stämningsansökan som läggs till grund för påstådda fel eller försummelser från statens sida, tema för mellandom, som enligt stämningsansökan yrkats för den principiella existensen och omfattningen av statens skadeståndsansvar, men som enligt svaromålet bör avse enbart preskriptionsfrågan.

I svaromålet till tingsrätten har JK försökt att med alla upptänkliga processuella argument försvara staten mot varje påstående om skadeståndsgrundande fel och försummelse i myndighetsutövningen mot Thomas Allgén och Teet Härm under över 20 års tid. JK hoppas också att tingsrätten skall avvisa eller ogilla läkarnas talan ”på handlingarna” och utan prövning i sak.

I yttrandet tillbakavisas Justitiekanslerns invändningar till alla delar.

Justitiekanslerns fullständiga bestridande av statens skadeståndsansvar – med förnekanden av att läkarna felaktigt utpekats som likstyckare, att det begåtts något fel över huvud taget eller att läkarna ens lidit någon skada – innebär tydligen enligt JK-ämbetet, att vad Thomas Allgén och Teet Härm råkat ut för är naturliga konsekvenser av en fullt acceptabel myndighetsutövning för vilken staten inte bär något ansvar. Sådan myndighetsutövning får medborgarna räkna med, om inställningen i JK-ämbetets svaromål skall tas på orden.

På grundval av mitt arbete sedan år 2003 och de skrifter som jag producerat under denna tidsperiod är det alldeles klart, att det inte finns ett enda bevis av värde för att Thomas Allgén eller Teet Härm skulle ha tillsammans vare sig mördat Catrine da Costa eller styckat hennes lik. Inte heller finns det något som helst bevis för att någon av dem varit ensam gärningsman eller någonsin haft kontakt med Catrine da Costa. Båda läkarna måste antas vara oskyldiga.

Genom stämningsansökan i detta mål med bilagor har det klargjorts att läkarna utsatts för en mycket lång kedja av s.k. kumulerade fel och försummelser vilka förstört deras liv. Felbedömningarna, som började redan 1984, kom så småningom att övergå i en skenande galenskap, alldeles särskilt från och med hösten 1987.

Visserligen har JK en besvärlig dubbelroll som både övervakare av domstolar och myndigheter och ombudsman för staten. Även i rollen som statens ombudsman är JK dock skyldig att iaktta kravet på objektivitet. I detta fall har JK-ämbetets svaromål kommit att uppvisa alltför stora brister i intellektuell rationalitet liksom i förmågan till förståndig lagtillämpning.¹

Med kravet på intellektuell rationalitet avser jag saklighet, logik och öppenhet, det senare i form av beredskap att väga olika argument innan man tar ställning. Ett krav med samma innebörd kan sägas ligga bakom 1 kap. 9 § Regeringsformen som stadgar att domstolar och förvaltningsmyndigheter skall iaktta saklighet och opartiskhet.

I den mån Justitiekanslern allvarligt brister i kraven på intellektuell rationalitet liksom objektivitet och försvarbar juridisk analys bör agerandet också anses var oetiskt, nämligen under förutsättning att bristerna har negativa konsekvenser för enskilda människor. Juridik och etik är visserligen två olika begreppsvärldar men etiken får inte glömmas i juridikens namn.

Bristerna i JK-ämbetets juridiska argumentation skall genomgå punkt för punkt i det följande.

Även preskriptionsinvändningen, vars betydelse JK Göran Lambertz flera gånger understrukt offentligt, är svagt grundad om man utsätter den för en ordentlig juridisk analys. Så sker i det yttrandet som här följer.

¹ En intressant beskrivning av svårigheterna i dubbelrollen ges av f.d. landshövdingen m.m. Ingvar Gullnäs som själv varit JK i uppsatsen "Om en '(J)uristvärldens (K)ameleont'", i Festskrift till Gösta Walin, (red. Olle Höglund m.fl.), 2002, s. 131 ff. Som Ingvar Gullnäs påpekat (jfr not 2) med tillägget "tyvärr" så får man inte längre tala om JK-"ämbetet". Det gör jag emellanåt i alla fall för att inte alltför mycket rikta in granskningen på Göran Lambertz personligen för texter som olika föredragande åstadkommit. Göran Lambertz bär naturligtvis dock det yttersta ansvaret för sina beslut.

Påståendet om preskription är dessutom i just denna rättsaffär mycket oetiskt eftersom Justitiekanslern tillämpar helt oförenliga måttstockar, en starkt negativ för enskilda människor, en starkt välvillig gentemot staten.

När läkarna frikändes från åtal för mord genom Stockholms tingsrätts dom den 8 juli 1988, utpekades de ändå som likstyckare genom domskäl vilka de inte fick överklaga, och därmed som ansvariga för en straffbar gärning – brott mot griftefrid – för vilken de inte skulle ha kunnat åtalas eftersom brottet var preskriberat. Detta utpekande för en preskriberad gärning, vilken läkarna i själva verket inte alls hade utfört, följdes av en katastrofal rättslig fortsättning.

När statens skadeståndsansvar för myndigheternas fel och försummelser under lika lång tid nu aktualiserats, invänder JK att statens ansvar preskriberats till alla delar.

På grundval av detta yttrande hemställer jag om att målet utsätts till sammanträde för muntlig förberedelse vid första möjliga tidpunkt efter sommarsemesterna.

Mitt förslag är att JK då kommenterar kritiken nedan av ämbetets invändningar i svaromålet, vilka genomgående har en processuell karaktär. Därefter borde parterna under ledning av tingsrätten gå igenom de faktiska omständigheterna enligt stämningsansökan, vilka JK tyvärr lämnat okommenterade.

Yttrandet

JK:s svaromål innehåller juridisk argumentation i många olika hänseenden. Det nödvändiggör en avsevärd utförlighet i detta yttrande för vederläggande av JK-ämbetets många påståenden.

Alltsedan jag på eget initiativ och av idealistiska skäl erbjudit läkarna min hjälp och blivit deras ombud har jag sökt att upprätthålla samma rättsvetenskapliga krav på intellektuell rationalitet m.m. som om jag hade ombetts skriva ett utlåtande. Följaktligen fortsätter jag att skriva i jag-form och att inte lägga mina argument i huvudmännens mun vilket skulle förvandla mig till en advokat med vilja att företräda läkarna med principiellt svagare krav på objektivitet än dem som jag eftersträvar.

Det finns – på grundval av stämningsansökan – goda skäl att omtala händelseförloppet under 1984-1989 som uttryck för *en förundersökning, byggd på lögn*, och två justitiemord. Det första utgjordes av Stockholms tingsrätts ”*frikännande justitiemord*”, det andra av ett *politiserat justitiemord* av den politiskt och fackligt tillsatta majoriteten i HSN.

Som ett tredje och *bekräftande justitiemord* kan man för övrigt beteckna kammarrättens dom 1991 angående deslegitimering efter ett da capo på rättegången i tingsrätten men nu helt byggt på den förutfattade meningen, att tingsrättens felaktiga domskäl om likstyckning i själva verket skulle ha varit riktiga. De svåra missförhållandena under förundersökningen 1984-87 fördes

sålunda vidare genom kumulation av ytterligare fel i tre etapper då läkarna befanns vara åtminstone likstyckare, något som i realiteten pekade på att de nog också var frikända mördare.

Därutöver är det möjligt att tala om en fjärde form av ”systembaserade och systembevarande justitiemord” när en rad olika framställningar till läkarnas förmån under 1990-talet lämnades utan beaktande på grund av otillfredsställande förhållanden i svensk rätt vilka visserligen inte kan karakterisera som försumliga men ändå kan ingå i den samlade bedömningen av statens ansvar. Ett ytterligare, tydligt fall av justitiemord på grund av fel och försummelse i myndighetsutövning, sålunda det femte justitiemordet, blev Regeringsrättens beslut den 1 juli 2004 att – med stöd av Socialstyrelsen genom advokat – avslå den resningsansökan som jag utarbetat för läkarnas räkning. Det beslutet kan betecknas som det *ansvarsbefriade justitiemordet*, eftersom beslutet av den högsta förvaltningsdomstolen enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen inte kan föranleda ersättningskyldighet för staten.

Det är onekligen en häpnadsväckande skillnad mellan det sätt på vilket jag nu sammanfattat det rättsliga händelseförloppet och JK-ämbetets svaromål i vilket det inte medges något misstag av något slag i myndighetsutövningen. Talar vi verkligen om samma händelseförlopp? Ja det gör vi, men JK-ämbetets föreställningsvärld präglas i fråga om bevisvärderingen av tre grundläggande fel, vilka skall belysas i fortsättningen. Också egendomligheterna i JK:s rent processuella invändningar skall analyseras.

I fråga om bevisvärderingen karakteriseras JK:s resonemang för det första av att JK aldrig kritiserar en enskild domstol för felbedömningar. För det andra lämnas därmed utrymme för det tankefelet, att misstag av en myndighet suddas ut och blir oåtkomliga för kritik när de inte upptäckts av en domstol senare i kedjan; misstagen under förundersökningen förklaras vara utan intresse när tingsrätten avgjort målet; misstagen i tingsrätten mister på motsvarande sätt intresse när kammarrätten senare tagit ställning till frågan om likstyckning. För det tredje medför JK:s godtagande av varje domstols dom enligt det första tankeledet och bristen på logik i det andra en tredje ofullkomlighet, nämligen oförmåga att förstå innebörden av ett ansvar för kumulerade fel i denna rättsaffär, d.v.s. hur misstag under förundersökningen fick faktiska återverkningar i hela den efterföljande rättskedjan genom en efter hand växande smittoeffekt.

I det följande behandlas JK:s svaromål i anslutning till svaromålets disposition. Frågorna enligt tingsrättens föreläggande kommer att besvaras efter hand.

”Bakgrund” (svaromålet s. 1)

Under den angivna rubriken i svaromålet beskrivs ”händelseförloppet” alltsedan 1984 ”kortfattat och sammanfattningsvis”. I den förra delen av ”Bakgrund” beskrivs rättsliga händelser, som har med den påstådda bevisningen mot läkarna

att göra. Denna beskrivning är onyanserad och därför missvisande. Detta är tydligt för var och en som tar del av stämningsansökan på ett omsorgsfullt sätt.

- Efter konstaterandet i svaromålet att delar av Catrine da Costas kropp påträffats i likdelar sommaren 1984, och att läkarna kom att misstänkas för ”brott med anknytning till fynden”, omtalas att ”de efter slutförd förundersökning” åtalades vid Stockholms tingsrätt för bl.a. mord alternativt grov misshandel och grovt vållande till annans död. – Denna beskrivning döljer att förundersökningen vare sig började eller slutfördes i någon normal ordning liksom att det från början väckta åtalet inte var utformat på det sätt som påstås. Bl.a. förbigås det viktiga men bisarra åtalet för incest mot Thomas Allgén liksom att åklagaren nödgades justera mordåtalet i flera avseenden under den första huvudförhandlingen i tingsrätten. (Jfr om förundersökningen kap. 8 i stämningsansökan.)

- Efter redogörelsen för tingsrättens dom liksom för att läkarna förgäves sökte överklaga domskälen att de styckat liket, omtalas i svaromålet att hovrätten avvisade deras överklagande, eftersom endast domslut kan överklagas, och att HD den 12 januari 1989 beslöt att inte meddelade prövningstillstånd. – Vid en nyanserad beskrivning av vad som hänt borde det också omtalas att Riksåklagaren (genom byråchefen Wiegerts) i yttrande till HD som skäl för omöjligheten att överklaga domskäl framhållit, att utpekandet av läkarna som likstyckare i de ”frikännande domskälen” *inte skulle kunna få någon rättsverkan alls*.

- I nästa stycke av svaromålet framhålls i stället, att Justitiekanslern Hans Stark i yttrande den 8 mars 1989 inte fann anledning att klandra tingsrätten för uttalandet i domskälen 1988-07-08 att läkarna var likstyckare. – Det var ett oklokt uttalande av JK Stark 1989 redan med tanke på vad Riksåklagaren anfört innan Högsta domstolen den 12 januari 1989 beslutat att inte meddela läkarna prövningstillstånd gentemot domskälen. RÅ anförde nämligen i HD att tingsrättens ”frikännande” domskäl i vilka läkarna utpekats som likstyckare inte i något sammanhang kunde få rättsverkan. Det är än mera missvisande när JK-ämbetet i svaromålet utan reservation återger JK Starks åsikt 1989. Som framgår av stämningsansökan borde dessa domskäl (vilka dessutom var felaktiga i sak) aldrig ha skrivits ett omdöme som också kan stödjas på HD:s uttalanden i det senare rättsfallet NJA 1998 s. 695. (Jfr stämningsansökan s. 80 fr.o.m. st. 5 fram till s. 81, kap. 10.) För övrigt kom även Thomas Bodström som justitieminister att i olika sammanhang redovisa samma uppfattning, bl.a. som ett svar på en fråga i riksdagen.

- Av svaromålet framgår över huvud taget inte att rättegången i tingsrätten genomfördes i två omgångar, eftersom ett ”nämndemannabeslut” den 8 mars 1988 innebar att läkarna skulle genomgå rättspsykiatrisk undersökning som överbevisade mördare. Vid en korrekt beskrivning av bakgrunden borde JK i svaromålet också ha nämnt att Svea hovrätt den 22 mars 1988 undanröjde beslutet på grund av rättegångsfel och samtidigt satte läkarna på fri fot eftersom

det förelåg en beaktansvärd möjlighet att mordåtalet vid en slutlig prövning inte skulle komma att bifallas.

- Ytterligare en mycket ofullständig upplysning lämnas i följande stycke av svaromålet när det omtalas att Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) den 23 maj 1989 beslöt att dra in läkarnas legitimationer med hänvisning till tingsrättens domskäl, att de utom allt rimligt tvivel hade styckat den döda kvinnans kropp. Redan vid nämndens sammanträde avgavs nämligen reservationer av de två juristerna varvid ordföranden, hovrättslagmannen Tillinger, framställde invändningar inte bara mot det principvidriga i att tingsrättens domskäl skulle ges rättsverkningar utan även mot tingsrättens bevisvärdering som sådan. JK kunde i svaromålet gärna också ha noterat att HSAN:s beslut dikterades enbart av politiskt och fackligt tillsatta ledamöter.

I ”Bakgrund” i JK:s svaromål utelämnas sålunda viktiga förhållanden, som är betydelsefulla och som analyserats i stämningsansökan.

”Grunderna för statens bestridande” (svaromålet s. 4)

Under denna rubrik hävdar JK för det första att läkarnas skadeståndsanspråk i sin helhet *preskriberats*. Att detta är en juridiskt oacceptabel invändning skall förklaras i det följande.

För det andra framför JK följande invändning: ”Staten har varken genom beslut, åtgärder, underlåtenhet att vidta åtgärder eller i övrigt gjort sig skyldig till några fel eller försummelser som sedda var för sig eller sammantagna har gett upphov till skadeståndsskyldighet mot läkarna”.

Som skall framgå av det följande, tycks JK-ämbetet inte riktigt ha insett innebörden av ett skadeståndsansvar grundat på s.k. kumulerade fel. Dessutom förefaller ämbetet ha saknat förmåga eller vilja att ordentligt sätta sig in i sakframställningen och åberopandena i stämningsansökan.

För det tredje har läkarna enligt svaromålet ”inte utsatts för något brott som grundar rätt till ersättning för kränkning”. Påståendet att det saknas grund för skadeståndsansvar är av flera skäl felaktigt, vilket framgår redan av stämningsansökningens huvudbilaga (om skadeståndsberäkning); se även om detta vidare nedan.

För det fjärde innehåller svaromålet följande invändning: ”Justitiekanslern bestrider att läkarna utsatts för några skador till följd av de påstådda felen och försummelserna.” Detta omdöme är synnerligen osakligt enligt kraven på intellektuell rationalitet och öppenhet. Även denna fjärde invändning berörs vidare nedan.

”Utvecklingen av grunderna för bestridandet” (svaromålet s. 4)

”Skadeståndsskyldigheten”. ”Stämningsansökans utformning” (svaromålet s. 4)

”Utvecklingen” av grunderna för bestridandet av talan mot staten sker i olika delavsnitt varvid det första avsnittet av betydelse, om *skadeståndsskyldigheten*, handlar om ”stämningsansökans utformning”. JK-ämbetet säger sig ha

svårigheter att skapa sig en klar bild av vilka enskilda beslut och åtgärder som görs gällande som grund för skadeståndsansvar.

I svaromålet konstateras att det endast beträffande ”vissa förhållanden under det beskrivna händelseförloppet hargjorts uttryckliga påståenden om felaktigheter eller försummelser från myndigheternas sida ..och att i andra fall är liknande påpekanden möjligen underförstådda” (s. 5). JK tillägger att vissa påståenden om missförhållanden framgår vidare av den sammanfattande lista som återfinns på s. 105 i stämningsansökan, men det är enligt svaromålet ”uppenbart att vissa av de där uppräknade förhållandena knappast utgör omständigheter som staten i skadeståndshänseenden kan svara för”.

I nästa stycke av texten (s. 5) finner JK ”sammanfattningsvis” att ”det är mycket svårt för staten att särskilja de omständigheter som läkarna i egentlig mening lägger till grund för sina skadeståndsanspråk”, vilket också gör det svårt för staten att bemöta vad de har anfört.

Mot denna bakgrund har staten enligt svaromålet valt att ”huvudsakligen inte beröra de enskilda myndighetsåtgärder m.m. under den långa tidrymd som är i fråga”. – Detta måste beklagas!

Det verkar oklart vilka juridiska principer som JK här åsyftat som underlag för sina svårigheter att bedöma skadeståndstalans närmare innebörd. Frågan är om JK-ämbetet i jakten på invändningar söker sätta sig på två stolar samtidigt

Talet om att stämningsansökan skulle ha brister i ”påståenden om fel och försummelser” antyder närmast att stämningsansökan inte skulle vara tillräckligt tydlig i fråga om vilken rättslig betydelse för culpabedömningen som tillkommer åberopade fakta. Om detta är meningen, kan invändningen omedelbart underkännas. Enligt 17 kap. 3 § Rättegångsbalken krävs endast att käranden anger yrkanden och omständigheterna till grund för sin talan. All rättslig plädering kan i princip anstå till huvudförhandlingen.² I den rättsliga bedömningen är domstolen i princip obunden av vad parterna anfört. Som jag påpekat i stämningsansökan (s. 3 nederst) innehåller stämningsansökan för övrigt rättslig argumentation som vanligen förekommer först i pläderingen vid en huvudförhandling.

Den andra oklarhet som JK påstår föreligga avser vad läkarna ”i egentlig mening lägger till grund för sina skadeståndsanspråk”. Med detta tal om ”egentlig mening” kan det kanske ha föresvävat JK-ämbetet, att man skulle kunna påtala brister i åberopandet av ”omständigheter till grund för talan” enligt RB 17:3. Även denna tanke om oklarhet i fråga om åberopanden är dock tvivelaktig i detta fall med hänsyn till den väldiga mängd fakta som aktualiseras.

Om det verkligen skulle ha funnits brister i stämningsansökan med hänsyn till kravet på åberopanden, borde tingsrätten ha krävt komplettering för att inte ansökan skulle bli avvisad (se RB 42:3 och 4).

² Det sagda framgår kanske inte så tydligt av lagtexten men är alldeles vedertaget, något som kan studeras på olika ställen i processrättslitteraturen. Se t.ex. Bengt Lindell, Civilprocessen, 1998, s. 58 f.

Skulle JK-ämbetet ha åsyftat att stämningsansökan brister i precision i fråga om vilka fakta som åberopats som grund för statens skadeståndsansvar, är det emellertid fråga om önskemål om precisering av vad som är s.k. *rättsfakta* enligt traditionell terminologi, som visserligen inte finns i Rättegångsbalken men är vedertagen.

Såttillvida är JK-ämbetets svårigheter att orientera sig något begripliga, att den långa sakframställningen i stämningsansökan såvitt angår fel och försummelser (kap. 8-13 om sammanlagt över 80 sidor) är synnerligen innehållsrik till uppfyllande av kravet på en stämningsansökan enligt RB 42:2 st. 1 p. 2. JK-ämbetet kan omöjligen ha ansträngt sig tillräckligt för att sätta sig in i sakframställningen, som kompletteras av det stora antalet bilagor till vilka det hänvisats i noter för JK:s närmare studium.

Som jag skall återkomma till nedan innehåller stämningsansökan för övrigt ett stort antal klara åberopanden av rättsfakta som grund för talan.

Stämningsansökans kapitel 8-12 om fel och försummelser i en kedja av händelser alltsedan 1984 innehåller som sakframställning *allmänna bakgrundupplysningar*, nödvändiga för förståelsen av framställningen i stort, *rättsfakta* som grund för talan och s.k. *bevisfakta*. De senare är fakta som åberopas för att bevisa existensen av rättsfakta. (Se härtill t.ex. Ekelöf & Boman, Rättegång, Första häftet, 7 uppl. 1990, s. 32 f.)

Enligt 42 kap. 2 § Rättegångsbalken skall käranden i stämningsansökan ange sina yrkanden – här om skadestånd från staten – samt utförligt redogöra för de omständigheter som åberopas till grund för yrkandet – här ersättningsskyldighet på grund av uppkomna skador, föreliggande fel och försummelser samt orsakssamband mellan felaktigheterna och skadorna. Av 17 kap. 3 § Rättegångsbalken framgår också att tingsrätten inte får grunda domen på andra omständigheter än dem som en part åberopat till stöd för sin talan. I fråga om åberopade omständigheter och framställda yrkanden råder parterna sålunda över föremålet för rättegången enligt den s.k. dispositionsprincipen. Detta gäller i lika mån käranden och svaranden i ett dispositivt tvistemål.

I en rättegång angående ett så omfattande händelseförlopp som i detta fall är det en krävande uppgift att i detalj reda ut vilka omständigheter som *kan ingå* i den samlade bedömningen av kumulerade fel och försummelser under mer än 20 års tid. En så formulerad uppgift är såttillvida nästan olöslig, att den rättsliga bedömningen av en väldig mängd fakta kan genomföras på alternativa sätt. Här märks särskilt att stämningsansökan främst inriktats på fel och försummelser som föranlett oriktig bevisvärdering alltifrån de första misstankarna mot läkarna, däremot inte på de processuella egendomligheterna genom handläggningen av denna rättsaffär om ett påstått men preskriberat brott (mot griftefrid) i förvaltningsförande och förvaltningsprocesser. Men även i fråga om den felaktiga bevisvärderingen är alternativa åberopanden och argumentationskedjor möjliga.

Det verkar som om JK-ämbetet inte ens gjort riktigt klart för sig att de kumulerade felen och försummelserna orsakat en i nästan alla möjliga hänseenden felaktig bevisvärdering mot läkarna och därmed de olika skador som beskrivits i kap. 5.1 av stämningensansökan.

Problemet är inte att de relevanta, kumulerade felen och försummelserna är för få, det pedagogiska problemet gäller att de är så väldigt många. Stämningensansökan innehåller ett alldeles tillräckligt antal preciserade åberopanden som grund för en rättegång. JK-ämbetet borde utan svårighet kunna förstå vad man måste bemöta för att staten, teoretiskt, skall kunna undgå skadeståndsansvar.

Det finns sålunda uttryckliga och preciserade åberopanden av rättsfakta, framförallt genom successivt kumulerade fel, i kap. 8.5 om förundersökningen 1984-87 (6½ sidor), i kap. 9.6 om felen vid myndighetsutövning under de två rättegångarna i Stockholms tingsrätt (3 sidor), i kap. 10.3 om de kumulerade felen i Socialstyrelsens, HSN:s och kammarrättens (referentens och presidentens) inställning 1989 (1 sida). I kap. 11 om rättegången och domen i kammarrätten 1991 finns visserligen inget sammanfattande avsnitt om kumulerade fel. Det ansåg jag obehövt, eftersom allt i detta kapitel (10 sidor) åberopas som rättsfakta vilka illustrerar hur kammarrätten genom förutfattade meningar adderade nya fel till den rad av kumulerade fel som redan förelåg. Rättsfakta som underlag för kumulerade fel har vidare preciserats i kap. 12.2 angående ytterligare försumligheter av Socialstyrelsen från och med 1999, utöver de svåra fel och försummelser som Socialstyrelsen kan läggas till last i tidigare etapper av hela händelseförloppet.

Som det också konstaterats i svaromålet finns det dessutom i kap. 13, Sammanfattning, under olika punkter upptagna ett stort antal kumulerade fel men även några påpekanden som kanske faller utanför möjliga rättsfakta som stöd för statens ansvar. Det senare har ingen betydelse för helheten.

JK:s krav på förtydliganden kan avvisas eftersom stämningensansökan innehåller alldeles tillräckligt många, tydligt åberopade rättsfakta, vilka mer än väl räcker till för fastställande av att staten är skadeståndsskyldig. Mera kan inte gärna krävas. Detta hindrar inte att ännu större klarhet om relevanta fakta som underlag för tingsrättens bedömningar av ett stort material bör kunna skapas vid en muntlig förberedelse.

I fråga om en del omständigheter som anförs i stämningensansökan kan det dessutom diskuteras vad som utgör rättsfakta och vad som utgör bevisfakta. Detta sammanhänger med att hela skadeståndsfrågan gäller förutsättningarna för ersättningsskyldighet på grundval av tre komplexa rättsfakta, nämligen skadan, felen och försummelserna samt orsakssambandet, allt från början presenterat i kap. 5 av stämningensansökan.

I fråga om fel och försummelser kan svårigheten att klassificera vad som är rättsfakta resp. bevisfakta exemplifieras av några underavsnitt i kap. 8.4.3 om händelser under förundersökningen 1987. Utgångspunkten är att rättsfakta avser omständigheter vilka

åberopats som bevis mot läkarna som likstyckare (eller mördare), men att dessa bevis av vilket slag som helst närmare besett saknat allt värde på sätt som utretts i stämningsansökan och som dokumenterats genom källmaterialet (de 74 bilagorna). Härtill kommer att de påstådda bevisen framskapats genom kumulerade fel, ja eventuellt redan genom för sig fristående försumligheter.

Underavsnittet a) om Jovan Rajs utlåtande den 8 december 1987 om den påstådda sannolikheten för att fotohandlarparet skulle ha sett fotografier på likdelar efter Catrine da Costa kan ses *antingen* som ett bevisfaktum för att Rajs obduktionsutlåtande i november 1984 varit alldeles otillförlitligt *eller* som ett nytt falskt bevis och därmed som ett rättsfaktum; b) om upprepade förhör med obduktionsteknikern Fredriksson är ett rättsfaktum som belyser polisens felaktiga agerande när Fredrikssons upplysningar ”lades till rätta” för att polisen skulle få fram bevis mot läkarna; c) om en bisarr husrannsakan hos en god vän till Thomas Allgén är ett bevisfaktum för att polisen hade byggt upp rena trosföreställningar om läkarnas skuld; d) om chefsåklagare Helins första sammanträffande med Christina Allgén belyser att också Helin måste ha varit smittad av trosföreställningarna, annars skulle han ha förstått att Christina Allgéns fantasi var alltför stark. Det kan diskuteras om d) utgör bevisfaktum eller rättsfaktum till stöd för sådan culpa som lett till felaktiga bevis mot läkarna.

Härmed anser jag mig ha besvarandet tingsrättens föreläggande att tillgodose JK:s önskemål om förtydliganden när det gäller skadeståndsansvaret. Ytterligare klarhet kan som sagt skapas genom muntlig förberedelse. Då kan det också klarläggas om jag för läkarnas räkning skall behöva åberopa bevisning och i så fall vilken.

”Utgångspunkter för statens skadeståndsansvar” (svaromålet s. 5)

Under denna rubrik anges i svaromålet att staten inte bär något strikt ansvar för ofullkomligheter i den statliga verksamheten. Nej förvisso inte, om vi bortser från specialfall, t.ex. inom inskrivningsväsendet, och från oriktiga frihetsberövanden, vilka skall uppmärksammas nedan på tal om preskription.

Vidare anförs i svaromålet att ”när det gäller rättstillämpning och bedömningsfrågor” beslut och åtgärder endast i undagsfall torde vara så uppenbart oriktiga att man kan tala om fel eller försummelse enligt skadeståndslagen. Ett par rättsfall nämns, även ett vari ingår bevisvärdering i domstol. Det påstås att ”de i flera delar allmänt hållna påståendena från läkarna om felaktigheter under de rättsliga förfarandena mot dem synes i allt väsentligt ta sikte på sådana bedömningar eller åtgärder som träffas av det nu anförda”.

Dessa attityder och rättsfall har ingen relevans i denna rättegång; se vidare strax nedan. I tillägg gör jag dock ett allmänt påpekande. Som rättsvetenskapsman med inriktning bl.a. på skadeståndsrätt är jag dock principiellt skeptisk till den härskande uppfattningen, att bedömningarna av ansvaret för myndighetsutövning beror på om beslut och åtgärder är ”uppenbart felaktiga”. En alternativ och kanske bättre förklaring till en mild bedömning vid beslutsfel skulle kunna vara skillnaden mellan objektiva och subjektiva inslag i själva culpabedömningen av de beslut och åtgärder som enskilda tjänstemän vidtagit. Denna senare skillnad mellan vad som objektivt sett borde ha beslutats och vad man subjektivt kan begära av en enskild beslutsfattare, som hamnat fel, skulle nog bättre ansluta till principer för culpabedömning i allmänhet än kravet på uppenbara felaktigheter. Denna alternativa möjlighet skulle dessutom tvätta bort intrycket, att det just vid myndighetsutövning skulle

genom kravet på uppenbara felbedömningar ges en "aktsamhetsrabatt" som inte föreligger i enskild verksamhet.

"Kumulation av felaktigheter" (svaromålet s. 5)

I detta avsnitt intygar JK till en början att "det är riktigt" att skadeståndsansvar kan grundas på kumulerade fel eftersom ansvaret i vissa situationer "kan delas av olika tjänstemän eller till och med flera myndigheter på ett sätt som gör att bristerna sammantagna bör ses som en enhet som staten bör svara för".

JK hänvisar som källa till Bertil Bengtsson, "Skadestånd vid myndighetsutövning, I", 1975, s. 181 med vidare hänvisningar (som gäller några avgöranden av MO och JO). Det hade dock varit mera klagande om JK nu hänvisat till diskussionerna om kumulerade fel i förarbetena till 1972 års skadeståndslag; i litteraturen finns också mycket äldre framställningar om kumulerade fel än i Bengtssons förnämliga böcker om det allmännas skadeståndsansvar, nämligen av Vilhelm Lundstedt och Hjalmar Karlgren. Ett ansvar för kumulerade fel utgör sedan lång tid tillbaka en etablerad rättsprincip.

I denna rättegång måste man ha klart för sig att objektet för fel och försummelser från statens olika organ gäller fel i bevisprövningen av de komplexa rättsfakta "skada, fel och försummelser samt orsakssamband". Detta har redan nämnts ovan men behöver kanske upprepas, eftersom JK-ämbetets svaromål tyder på missförstånd. I svaromålet invänds att det inte går att bygga på kumulerade fel, därför att "kumulation av fel i skadeståndsrättslig mening måste ... vara förbehållen de situationer där vissa fel eller försummelser kan sägas ha samverkat och var för sig ha bidragit till ett visst skadeståndsgrundande förhållande". I ett följande stycke av svaromålet (s. 6) gör JK-ämbetet gällande, att det i stämningsansökan "inte klart har angetts vilket eller vilka skadeståndsgrundande förhållanden som de kumulerade brister som påstås ha förekommit under de rättsliga processerna mot läkarna har bidragit till".

Dessa invändningar tar sålunda sikte på förmodade brister i orsakssambandet mellan felen och försummelserna samt de inträffade skadorna, samtidigt som JK i den sist citerade meningen tydligt återvänder till tanken på att det endast påstås att det förekommit kumulerade brister. JK-ämbetet gör med andra ord återigen gällande att några kumulerade fel nog inte förekommit.

Tydligt har JK-ämbetet inte insett det mycket enkla förhållandet, att en lång rad av kumulerade fel i förundersökningen efter hand medförde att det ena efter det andra av helt felaktiga bevis mot läkarna framlockades, och att denna utveckling i sin tur föranledde nya felbedömningar i det fortsatta, rättsliga händelseförloppet. De krav på felaktigheter och orsakssamband som JK nu uppställer är uppfyllda många gånger om och alldeles typiska för kumulerade fel.

I fråga om orsakssambandet har jag i stämningsansökan fällt det helt korrekta omdömet (s. 14) "att en lång rad av ibland "nödvändiga", ibland "tillräckliga" och ibland "samverkande" betingelser framkallat de olika skadorna för Thomas Allgén och Teet Härm, liksom att sambandet mellan de många felen och försummelserna och de framkallade skadorna allmänt sett är mycket tydligt.

Termen ”samverkande” skadeorsaker – som också används i svaromålet – passar särskilt väl just för kumulerade fel och försummelser, där senare fel läggs till tidigare och skapar felaktiga bevis. De ursprungliga, helt centrala, samverkande betingelserna för senare misstag i värderingen av allehanda ytterligare ”bevis” var den nära nog vettlösa tilltron under förundersökningen till Rajs och till ”mammans” påståenden, den senare tilltron understödd av barnpsykiatrikern Lindblad och barnpsykologen Margareta Erixon vilka som anlidade sakkunniga gjorde svåra misstag i bevisvärderingen.

Ett exempel på en ”nödvändig” betingelse för alla de skador som tillfogats Härm och Allgén har – om vi anknyter ”nödvändigheten” till insatser av bestämda personer – varit professorn Jovan Rajs ansträngningar att få sin nära medarbetare Teet Härm (och senare även Thomas Allgén) fälld för mord. En ursprunglig nödvändig betingelse för felbedömningarna under förundersökningen var också ”mammans” påståenden, först att Thomas Allgén skulle ha utfört incest mot parets dotter och senare att dottern vid 17 månaders ålder skulle ha åsett likstyckning av ”pappa och farbror Tomt”. ”Mammans” fantasifulla påståenden kan visserligen inte ådra staten skadeståndsansvar men hennes agerande förvandlades till en katastrofalt effektiv, nödvändig betingelse för den fortsatta utvecklingen när först barnpsykiatrikern Frank Lindblad och barnpsykologen Margareta Erixon kom att sätta tilltro till ”mammans” historier och när därefter även polis och åklagare gjorde detsamma utan minsta källkritik. Särskilt tydliga uttryck för polisens gränslösa men sanslösa tilltro till riktigheten av ”mammans” olika uppslag visade sig under 1987. Dessa exempel visar att nödvändiga betingelser också kan ingå bland flera samverkande betingelser.

Termen ”tillräcklig betingelse” har jag i de ovan återgivna raderna ur stämningsansökan använt som beteckning för sådana fel och försummelser vilka verkat i det faktiska händelseförloppet och som tagna för sig skulle kunna betecknas som nödvändiga betingelser, men som föregåtts av en tidigare så klart nödvändig betingelse, att det bjudit mig något emot att kalla alltför många betingelser ”nödvändiga”. Detta är en fråga om begreppsmässig och terminologisk klassificering av en mängd olika orsaker till de skador, vilka läkarna tillfogats av statens organ. Klassificeringsfrågan är dock utan betydelse för statens ersättningskyldighet, vilken otvivelaktigt har övertygande skäl för sig.

För egen del använder sig JK-ämbetet av en terminologisk nyskapelse, främmande för den skadeståndsrättsliga ”orsaksläran”, genom talet om att vart och ett av felen måste ”reellt” ha bidragit till ”det skadeståndsgrundande förhållande som görs gällande” (s. 6 tredje st. sista meningen). Talet om ”reella” bidrag torde inte utgöra något analytiskt framsteg.

*”Förhållandet mellan förundersökningens och domstolarnas bedömningar”
(svaromålet s. 7)*

Under denna rubrik framställer JK nya invändningar mot att staten skulle bära ansvar mot läkarna för kumulerade fel.

Efter det att huvudprinciperna för en förundersökning omtalats på s. 7 i svaromålet konstaterar JK s. 8 st. 1 och 2 att förundersökningsprotokollet skall ges in till domstolen, liksom att det slutligen är domstolen som har att värdera den utredning som parterna lägger fram inom ramen för den fria bevisvärderingen. JK påpekar att rätten därutöver anses ”ha ett ansvar för att brottsutredningen är fullständig och kvalitativt godtagbar”. Det är vidare enligt JK ”möjligt” att med hänsyn till utredningsbrister anse att ett åtal, d.v.s. ett åtal vilket som helst, inte är styrkt och ogilla detsamma.

I de närmast följande styckena kommer så JK:s viktigaste slutsats av de valda utgångspunkterna: Otillräckliga eller kvalitativt otillfredsställande utredningsresultat under förundersökningen ”bör i skadeståndsrättsligt hänseende som huvudregel inte bedömas strängare än statens ansvar för domstolarnas bedömning som sådan av materialet” (s. 8 fjärde st.).

Tanken bakom denna ganska dunkla formulering av en ”huvudregel” är synbarligen, att eventuella fel och försummelser i förundersökningen mot läkarna inte kan grunda skadeståndsansvar för staten, eftersom förundersökningsprotokollet lämnats in till tingsrätten och därför blivit oåtkomligt för kritik. Inte heller tingsrätten kan synbarligen kritiseras, eftersom den enligt JK tydligen inte gjort några felbedömningar som kan grunda skadeståndsansvar för staten.

Resonemanget brister i logiken. Eftersom det är fråga om kumulerade fel, måste man kunna lägga ihop fel och försummelser under förundersökningen med felbedömningar i tingsrätten. Additionen blir: $1 + 1 = 2$. Kanslersämbetet tycks i stället resonera som om försummelser i det första ledet (under förundersökningen) skall *subtraheras* – inte kumuleras – från tingsrättens oförmåga att upptäcka felen i förundersökningen. Räknestycket för JK-ämbetet tycks bli $1 - 1 = 0$.

JK-ämbetets resonemang är inte bara teoretiskt konstigt. Det torde också vara verklighetsfrämmande. JK om någon borde ha klart för sig att de flesta moderna domare nu för tiden inte alls läser förundersökningsprotokoll på sätt som var förutsatt när Rättegångsbalken kom till. Så måste det ha varit i da Costa-fallet. Ett *systematiskt* studium av förundersökningsprotokollen – för att inte tala om andra handlingar ur den s.k. ”slasken” – kan snabbt ge klarhet i att det helt saknats tillförlitlig bevisning mot läkarna för såväl mord som likstyckning (liksom mot Thomas Allgén för incest).

Om betydelsen av förundersökningsprotokoll har det som bekant utbrutit åtskilligt rabalder i diskussion mellan JK och en del domare, sedan domstolarna i den s.k. Axberger-rapporten ”Felaktigt dömda” kritiserats just för att domstolarna *inte* studerat förundersökningsprotokollen i en del av de berörda målen. JK tycks nu ge en felaktig bild av hur domstolarna *brukar* förhålla sig till förundersökningsprotokollet och hålla sig till sin egen tes om hur domstolarna

borde bete sig. Om tingsrätten hade studerat förundersökningen närmare med beaktande av sådana principer vilkas betydelse jag understrukt i kap. 7 av stämningsansökan, skulle domstolen ha upptäckt att läkarna inte var några likstyckare, än mindre mördare.

JK-ämbetets resonemang är ologiskt; det bekräftar dessutom att ämbetet inte riktigt satt sig in i stämningsansökan.

”Tingsrättens och kammarrättens domar” (svaromålet s. 9)

JK fortsätter med att omtala (s. 9 andra st.) att förundersökningen, domstolsförfarandena och domarna i ärendet fick ”massiv massmedial uppmärksamhet” och även senare engagerat många människor och lett till flera böcker för eller emot läkarnas skuld. Enligt JK har domstolarnas grannliga uppgift blivit tydlig inte minst ”genom den massmediala genomlysning som rättsprocesserna har fått i efterhand”. Det utvecklas vidare att det rörde sig om indiciemål och att man med hänsyn till omständigheterna kan ”misstänka att kritiska röster hade höjts mot domstolarnas bedömningar oavsett vilken utgång målen hade fått”.

Dessa utläggningar bör få varje vän av rättsstaten att höja på ögonbrynen. Man kan, när de framförs av Justitiekanslern, knappast slå bort dem som betydelslösa reflexioner i marginalen.

Det är som bekant ett centralt värde i en rättsstat – kanske det viktigaste värdet av alla – att domstolarna söker skipa rättvisa utan påverkan av eller hänsyn till massmedia och allmän opinion. Det kan förefalla som om JK-ämbetet tvärtom är benäget att snegla på den allmänna opinionen.

Det allmänna talet om att rättsprocesserna blivit ”massmedialt genomlysta” tyder på en total aningslöshet angående den enorma hetsjakt som bedrevs mot läkarna i massmedia. Den hetsjakten hade nog tyvärr ett avsevärt inflytande över den katastrofala utvecklingen i rättsapparaten även om jag i stort sett lämnat dessa förhållanden därhän i stämningsansökan.

Det finns också ett par böcker som utgår från tingsrättens felaktiga domskäl att läkarna var likstyckare. Domskälen har också följts av hundratals, antagligen tusentals tidningsartiklar och inlägg på webbsidor genom vilka läkarna blivit inte bara rättslösa utan även fredlösa i det svenska samhället, ja även utomlands som likstyckare och troliga mördare.

Vad som skrivs i massmedia eller böcker är inte processmaterial. I den mån det ändå dras in i en process vid domstol krävs att det konkret redovisas, i ett skadeståndsmål att det åberopas, lämpligen också bevisas som sant eller åtminstone sannolikt.

För den händelse att JK önskar stödja sitt bestridande av statens skadeståndsansvar på hypoteser i tv-program, i böcker eller i tidningar föreslår jag att ämbetet gör mera konkreta åberopanden i tingsrätten för att uppfylla processuella grundkrav på vad som kan beaktas under en rättegång i allmän domstol.

JK-ämbetet (s. 9 tredje st.) fortsätter sitt resonemang genom att ”i sammanhanget” framhålla att domarna mot läkarna alltså står fast och att – även om domarna inte har rättsverkan i skadeståndsprocessen – deras bevisverkan torde vara betydande. Det påpekas – helt riktigt på denna punkt – att läkarna nu har bevisbördan för förekomsten av skadeståndsgrundande fel och att, enligt Statens mening, sådana fel inte förekommit i domstolarna.

Dessa hänvisningar till domarnas påstådda bevisverkan är märkliga. Menar alltså JK-ämbetet att tingsrättens utpekande i de ”frikännande” domskälen 1988 av läkarna som skyldiga till brottslig likstyckning, domskäl vilka aldrig borde ha skrivits, inte desto mindre skall ges bevisverkan? Har inte JK-ämbetet observerat, att denna tanke blev direkt underkänd av Regeringsrätten 1990?

För övrigt är det i stämmingsansökan – alldeles särskilt i kombination med handlingarna i den s.k. dossiern från Regeringsrätten 2003-2004 – redan övertygande visat, att såväl tingsrättens dom 1988 som kammarrättens dom 1991 i sak var felaktiga när läkarna utpekades som likstyckare. Läkarnas bevisbörda är uppfylld. Det saknas till och med varje bevis av något som helst verkligt värde för att läkarna skulle vara likstyckare, än mindre mördare. Att i detta läge hänvisa till domarnas bevisverkan saknar rim och reson.

Det hävdas därefter i svaromålet (s. 9 fjärde st.) att det saknas fog för kritiken mot tingsrättens domskäl 1988 som betydelsefulla för den fortsatta förvaltningsprocessen. Skälet för denna invändning är tanken, att kammarrätten 1991 skulle göra en självständig prövning av om läkarna styckat Catrine da Costas döda kropp, när den 1991 drog in läkarnas legitimationer. Enligt JK-ämbetet saknade följaktligen tingsrättens domskäl betydelse i fortsättningen. Resonemanget tycks i princip vara detsamma som JK konstruerat för att neutralisera att fel och försummelser under förundersökningen skulle ha betydelse. Som framgått ovan har de felen tydligt enligt JK ”konsumerats” av tingsrättens bedömningar. Nu vill JK på motsvarande sätt att tingsrättens fatala misstag i domskälen skall anses ”konsumerade” av kammarrättens prövning av saken.

JK-ämbetet har tydligen inte förstått att tingsrättens ”frikännande” domskäl fick en stor inverkan som orsak i det *faktiska* händelseförloppet inte bara i HSN utan även i förvaltningsdomstolarna på grund av den förmodan som skapades för att läkarna var åtminstone likstyckare, sannolikt också mördare. Det senare kunde förstås inte sägas eftersom de frikänkts från åtal för mord.

JK tycks inte heller ha observerat att tingsrättens domskäl ännu i dag återopas i massmedia genom påminnelser om att läkarna av domstol utpekats som likstyckare. I dessa ständiga påminnelser varje gång styckmordsfallet kommer på tal i massmedia ligger ofta underförstådda antydningar, att läkarna var felaktigt frikända mördare. Senast skedde detta i anledning av en TT-kommuniké den 18 maj i år om JK:s svaromål och intervjuuttalande om skadeståndsmålet. Sådan publicitet försvårar läkarnas under alla omständigheter

osäkra möjligheter till social upprättelse efter all den förföljelse för vilken de utsatts.

I svaromålet bortser JK-ämbetet ifrån att kammarrättens utpekande av läkarna som likstyckare var lika felaktigt som tingsrättens motsvarande bedömning 1988. I förvaltningsprocessen 1991 utgick kammarrätten nämligen från att tingsrätten hade haft rätt i sin bevisvärdering. Som jag beskrivit i stämningsansökan (kap. 11) hade kammarrätten av allt att döma en sådan ”förförståelse” för att läkarna var likstyckare, att rättegången blev partisk och domskälen kom att bygga på förutfattade meningar – sannolikt med viss hjälp av en sådan massmedial opinion vars betydelse nu även JK tycks vara lyhörd för.

*”Den påstådda underlåtenheten m.m. efter kammarrättens dom”
(svaromålet s. 10)*

Under denna rubrik understryker JK-ämbetet *dels* att det i princip inte föreligger någon skyldighet för ”det allmänna” (även kallat ”samhället”) att reagera när väl en dom vunnit laga kraft men senare kan ifrågasättas, *dels* att det i detta fall inte är möjligt att grunda culpaansvar för staten på samma grunder som förts fram av ChfsJO Mats Melin vid hans granskning av det uppmärksammade ”fallet Ulf”.

Det är intressant att få dessa uttalanden om hur Justitiekanslern ser främst på sina egna men även på andra berörda myndigheters uppgifter när det gäller att medverka till upprättelse för felaktigt dömda. Jag har som ombud för läkarna och även som rättsvetenskapsman en något annan uppfattning.

När det gäller statens allmänna passivitet under alla år är det visserligen inte helt lätt att under nuvarande lagstiftning argumentera för att denna passivitet skulle innebära en ansvarsgrundande *försumlighet* på grund av *organisationsfel* i rättsväsendet. Omöjligt skulle det väl dock knappast vara för de allmänna domstolarna, i sista hand högsta domstolen, att slå fast existensen av ett sådant ansvar under vissa förhållanden i analogi med att organisationsbrister kan medföra culpaansvar för privaträttsliga rättssubjekt. I varje fall bör organisationsbristerna med åtföljande passivitet från statens sida utgöra ett skäl bland andra mot att läkarnas anspråk på skadestånd skulle vara preskriberade; se härom vidare nedan.

I fråga om det andra ledet av JK-ämbetets resonemang – d.v.s. ansvar för underlåtet handlande enligt den princip som ChfsJO Mats Melin utvecklat med tanke på fallet Ulf – har jag en alldeles annan mening än JK. Situationerna är i grunden likartade, vilket jag får återkomma till pläderingsvis.

”Skadeståndsskyldighet för ideell skada” (svaromålet s. 11)

I huvudbilagan till stämningsansökan har jag under avd. 2 om ersättning för lidande genom kränkningar redan framhållit de skäl som starkt talar för att läkarna måste anses ha rätt till sådan ersättning. Redan detta har visat olämpligheten av den snäva bokstavstolkning av de aktuella bestämmelserna i skadeståndslagen, som JK-ämbetet nu försöker sig på. Domstolarna måste vara

fria att – när tillräckliga rättspolitiska skäl anses föreligga – utvidga rätten till skadestånd bl.a. för lidande på grund av kränkningar utöver de fall som särskilt reglerats i skadeståndslagen.

Det kan tilläggas att högsta domstolen nyligen än en gång underkänt JK:s motstånd mot att det enligt svensk rätt utan lagstöd kan föreligga en rätt till ersättning för lidande när svenska staten utsatt någon för kränkning enligt den europeiska konventionen för mänskliga rättigheter. Se HD:s beslut 2007-05-04 i mål Ö 2572-04 (jfr rättsfallet NJA 2005 s. 462, omtalat under avd. 2 i huvudbilagan till stämningsansökan).

Noteras kan också att den särskilde utredaren, f. justitierådet Bertil Bengtsson genom betänkandet DS 2007:10 ”Skadeståndsfrågor vid kränkning” föreslagit ett borttagande av kravet på brottslig handling som förutsättning för statens ersättningsskyldighet för kränkningar.

För övrigt kommer jag senare – om JK bestrider storleken på de yrkade beloppen för lidande genom kränkning – att framlägga omfattande bevisning för de oerhörda mänskliga lidanden för vilka läkarna utsatts som adekvata konsekvenser av statens fel och försummelser. Just som uttryck för *kränkning* av läkarna blev tingsrättens ”frikännande” domskäl alldeles särskilt ödesdigra. Domskälen har varit en ensamt avgörande, *nödvändig* betingelse för dessa lidanden, särskilt som domskälen inte kunde överklagas trots att de i realiteten gjorde det sannolikt att läkarna också var mördare.

”De uppgivna skadorna” (svaromålet s. 12)

JK ifrågasätter här ännu en gång orsakssambandet mellan ”påstådda” fel och försummelser samt de skador ”som har uppgetts”.

JK fortsätter: ”Detta gäller inte minst den av Teet Härms fordrade ersättningen för personskada.” Här åsyftas Teet Härms hörsel- och nervskador efter självmordsförsök 1985 på grund av polisens och åklagarens (och inte minst dåvarande docenten Jovan Rajs) felaktiga och chikanerande åtgärder genom anklagelser mot honom alltsedan december 1984 för två mord. (Jfr stämningsansökan kap. 8.2 med slutord s. 29 om självmordsförsöket.)

Till Statens ansvar för Teet Härms självmordsförsök som resultat av de felaktiga åtgärderna mot honom skall jag återkomma pläderingsvis. Det är fråga om vad som enligt empiriska erfarenheter kan ses som naturliga förklaringar till självmord eller självmordsförsök av en psykiskt frisk människa.

”Preskription” (svaromålet s. 12)

(1) Bristen på etik i JK-ämbetets svaromål

JK-ämbetet gör gällande att ”läkarnas skadeståndsanspråk i samtliga delar är preskriberade” (se s. 12 f, citat s. 13 överst). Preskriptionsfrågan är emellertid ingalunda så enkel som JK vill hävda, men den aktualiserar otvivelaktigt invecklade frågor. Som jag skall visa i det följande talar goda skäl för att läkarnas rätt till skadestånd, tvärtemot vad JK påstår, inte till någon del skall anses preskriberad.

Först bör dock några utgångspunkter understrykas. Det är riktigt som JK påpekar att krav på skadestånd för läkarnas räkning framfördes av mig till JK första gången den 31 januari 2005 som en följdverkan av att Regeringsrätten den 1 juli 2004 avslagit 2003 års resningsansökan och JK därefter – ursprungligen på eget initiativ – erbjudit mig sin bedömning.

Preskription gäller en materiell rättsfråga som förutsätter invändning från svaranden. Det har redan i den inledande sammanfattningen ovan understrukits vilken allvarlig brist på etik som ligger bakom JK-ämbetets återopande av preskription av statens ansvar när läkarnas liv förstörts genom påståenden att de utfört en likstyckning, som utgjort ett redan preskriberat brott för vilket de aldrig åtalats och heller inte hade utfört.

Med tanke på etiken bör JK:s återopande av preskription också ses i belysning av en del av brevväxlingen under 2005 mellan Göran Lambertz och mig. Av intresse är särskilt ett e-brev den 16 juni 2005 från Göran Lambertz efter ett seminarium om rättssäkerhet i Svenska Läkaresällskapets lokaler i Stockholm med över 100 jurister, läkare m.fl. närvarande. JK skrev sålunda efter seminariet att läkarna ”inte fick en rättssäker rättegång”, att JK skulle ”välkomna en resning för att få saken prövad på nytt”, att han lekt med tanken på en ”debatt” om bevisfrågorna i målet ”kanske nästan som en rättegång” med två lag och rentav ha några ”domare” som bedömer bevisläget.

När det nu pågår en rättegång, kan det på grundval av JK Göran Lambertz brev och flera andra uttalanden, som han gjort, tyckas att han med tillfredsställelse borde se fram emot att läkarnas sak blir prövad i allmän domstol. I stället motsätter sig JK-ämbetet nu en prövning i sak med alla tänkbara argument i alla tänkbara frågor. De processuella invändningarna i de materiella bevisfrågorna, vilka är fullständigt utredda genom stämningsansökan, är nära nog förvirrade vilket torde ha framgått här ovan.

Detta beteende från JK-ämbetets sida är sålunda oetiskt på två olika sätt vilka redan klargjorts. Invändningen om preskription är oetisk även ur två ytterligare synpunkter. Den tredje synpunkten innebär att det alltid är otillfredsställande om ett skadeståndsanspråk preskriberas innan en skadelidande känt till dess existens. Thomas Allgén eller Teet Härm fick reda på möjligheten av skadeståndstalan vid allmän domstol oberoende av resningsfrågan först när jag aktualiserat saken sedan Regeringsrätten 2004-07-01 avslagit 2003 års resningsansökan mot kammarrättens dom 1991.

En fjärde etisk synpunkt gäller följande förhållande. Det har som bekant på senare år i olika fall aktualiserats att staten skall betala ersättningar för lidanden till människor som blivit kränkta för så länge sedan att det tagits för givet att skadeståndskrav varit preskriberade eller aldrig existerat. Här kan nämnas frågor om ersättning till ”neurosedynbarn” på grund av bristande kontroll av läkemedelssubstansen talidomid samt ersättning till människor vilka tvångsvis steriliserats.

Genom sin motvilja mot att statens fel och försummelser blir bedömda av allmän domstol motverkar JK-ämbetet, om dess invändningar skulle vinna gehör, i realiteten också möjligheten för Regeringen att betala skadestånd till läkarna enligt den suveräna rätt till fattandet av ett sådant beslut som Regeringen förfogar över. Även ur denna synpunkt borde JK Lambertz, om han verkligen menade vad han skrev till mig 2005, vara intresserad av en sakprövning.

Det vore intressant att få veta hur JK-ämbetet vill förklara, att svaromålet till tingsrätten så fullkomligt avviker från vad JK Göran Lambertz tidigare uttalat om att bevisningen i styckmordsfallet borde omprövas. Nu begär JK att skadeståndstalan skall antingen avvisas med stöd av en foruminvändning (som behandlas nedan) eller ogillas (på grund av preskription), d.v.s. utan någon sakprövning alls och helst redan på handlingarna och utan muntlig förberedelse i målet. Dessa olika ställningstaganden går inte ihop.

Som ett led i JK-ämbetets strävan att undvika sakprövning av statens skadeståndsansvar kan man också se synpunkten i svaromålet (s. 9 andra st. sista meningen) att man kan ”misstänka att kritiska röster hade höjts mot domstolarnas bedömningar oavsett vilken utgång målen hade fått”. Denna synpunkt bör väl dock, närmare besett och rakt emot JK-ämbetets filosofi, utgöra ytterligare skäl för att alla turer av denna rättsaffär ventileras i en offentlig rättegång så att en allmän domstol kan tillhandahålla så fullgoda svar som möjligt när det nu väckts skadeståndstalan i rättsfallet.

(2) Utgångspunkten för beräkning av 10-årspreskription räknad från skadegörande handlingar i detta fall

I svaromålet tas för givet att preskriptionstiden börjat löpa vid varje påstådd fel och försumlighet tagen för sig, och att preskription av läkarnas skadeståndsanspråk har inträtt om det gått tio år efter en ansvarsgrundande felaktighet utan att skadeståndsanspråk blivit framställda. Detta är en mycket närsynt lagtillämpning. I detta fall finns goda skäl för helt andra bedömningar.

Den första frågan vid tioårspreskription gäller fastställandet av den tidpunkt då preskriptionstid börjar löpa, den andra frågan om det skett preskriptionsavbrott. För läkarnas räkning hävdar jag en annan uppfattning än JK i båda dessa frågor, och detta även om man bygger på JK:s utgångspunkter. Man bör använda en lagtillämpningsmetod med ledning av bestämmelsers ändamål, kompletterad av sunt förnuft och strävan att resultatet om möjligt skall bli rimligt i enskilda fall. Särskilt angeläget är att man – som vid all lagtillämpning – söker undvika direkt stötande resultat.

Nedan under (4) kommer jag att utveckla ett alternativt och enligt min mening bättre synsätt. Det går ut på att preskriptionstid i ett fall som detta över huvud taget inte bör räknas från tidpunkten för skadegörande fel och försummelser utan från den dag då kammarrättens dom blivit undanröjd efter resning i Regeringsrätten och genom ett beslut som vunnit laga kraft.

Även med utgångspunkt i JK:s svaromål kan det noteras, att styckmordsfallet utgjort en återkommande rättsaffär för myndigheterna alltsedan 1984 fram tills i

dag. Det är naturligt att uppfatta helheten som ett enda, perdurerande händelseförlopp. Som beskrivits ovan i detta yttrande kan man faktiskt karakterisera helheten från 1984 till i dag som uttryck för en förundersökning byggd på lögner och fem olika slag av efterföljande justitiemord mot Thomas Allgén och Teet Härm. Det skulle vara mycket otillfredsställande – inte bara etiskt utan även juridiskt – att bryta ner detta i enskildheter av vilka flertalet skulle anses preskriberade med tanke på skadestånd.

För övrigt går det inte att bedöma JK:s påståenden om preskription utan en detaljerad redovisning av alla fakta som då aktualiseras som motbevis och som gäller olika händelser under 1990-talet. Det har särskilt intresse att Socialstyrelsen agerat klart försumligt under flera år fram till domen i kammarrätten 1991 och därefter återigen från och med 1999 i anledning av en resningsansökan det året. Socialstyrelsens agerande inför JO 1990, och rentav JO:s granskning av styrelsen enligt ämbetsberättelsen 1992/93 (se stämningsansökan s. 88 f med hänvisning till JO-ärendet) har också intresse på tal om kumulerade fel från statens sida.

Det har inte förflutit någon enda tioårsperiod utan sådana misstag av statliga myndigheter som kan ingå i den kumulerade bedömningen av fel och försummelser till stöd för att läkarna inte fått upprättelse. Hit hör också olika försök hos polis och åklagare att direkt motverka upprättelse för läkarna, t.ex. genom underlåtenhet att åtala Marianne Seppälä, den s.k. prostituerade med dagboken, för mened.

Som jag framhållit i stämningsansökan bör man som rimliga skäl mot preskription i denna 20-åriga rättsaffär för övrigt också kunna åberopa sådana händelser hos myndigheterna, vilka kanske inte kan grunda ansvar för fel eller försummelser, men dock illustrerar den fullständiga oförmågan till självrättelse inom rättsväsendet, d.v.s. vad jag kallat för det ”systembaserade och systembevarande justitiemordet” vilket på senare år övergått i ytterligare fel och försummelser genom underlåtenhet att agera till läkarnas förmån trots att det framkommit alldeles tillräckligt underlag för att så borde ha skett.

I det ”systembaserade och systembevarande justitiemordet” bör kunna inräknas händelser av olika slag, som framställningar till justitieministern för läkarnas räkning eller svenska statens kontakter med för läkarna misslyckade framstötningar till den europeiska domstolen för mänskliga rättigheter. Av intresse i det sammanhanget är t.ex. också den artikel av Birgit Hellbom i Svensk Juristtidning 1994 (s. 308) vilken för första gången gjorde det tydligt att fotohandlarparets utpekande av Thomas Allgén som inlämnare av fotografier varit alldeles otillförlitligt (jfr om denna artikel ”dossiern” s. 46 ff). Det hade med en bättre organisation inte varit onaturligt om rättsväsendet haft förmåga att reagera på sådana signaler. Än mera oroande varningssignaler utgjorde f.d. lagmannen Tillingers artikel ”Styckmordsfallet. En svensk Dreyfus-affär” i Juridisk Tidskrift, 1999-2000, s. 1013 ff, samt författaren Per Lindebergs bok ”Döden är en man. Historien om obducenten och allmänläkaren”, 1999.

I linje med vad som nu har utvecklats ligger också, att inget av de ändamålsskäl som kan åberopas för den ålderdomliga huvudregeln i svensk rätt om tioårspreskription har någon bärkraft i detta speciella fall. Det är läkarna som har bevisbördan för de omständigheter som berättigar till skadestånd. Med denna utgångspunkt har staten inget behov av ytterligare skydd genom en preskriptionsregel grundad på svårigheten att pröva bevisning efter ganska lång tid eller att en gäldenär inte skall behöva spara kvitton på betalning. Inte heller är det rimligt att hävda att en gäldenär (här staten) över huvud taget inte skall behöva utsättas för *obehaget* av skadeståndskrav för mera än 20 år gamla händelser när den samlade bilden av händelseförloppet ser ut som i detta mål.

Med hänsyn till vad som nu sagts är det en alldeles felaktig tanke i svaromålet att preskriptionsfrågan så som den framställts av JK-ämbetet skulle vara ett lämpligt tema för en mellandom utan föregående genomgång av hela det händelseförlopp som ligger till grund för stämningsansökan.

Preskriptionsinvändningen låter sig inte slutgiltigt bedömas utan att de faktiska omständigheterna till stöd för stämningsansökan genomgått närmare.

(3) Beslut om resning (undanröjande av kammarrättens dom) som utgångspunkt för 10-årig preskription i detta fall

En beräkning av preskriptionstid med utgångspunkt i statens skadegörande beslut och åtgärder mot läkarna är i detta fall otillfredsställande av ytterligare ett skäl utöver dem som jag nyss anfört under (2). Att läkarna nu för skadeståndstalan mot staten vid allmän domstol trots att de inte ännu erhållit resning mot kammarrättens dom 1991 är en ovanlig åtgärd, framtvingad av Regeringsrättens olämpliga och olyckliga beslut den 1 juli 2004 att inte medge resning. (Se härom min skrift "Anatomin av en häxprocess" liksom kap. 6.2 i stämningsansökan.)

Som redan nämnts ovan var möjligheten av skadeståndstalan innan resning beviljats en för läkarna okänd möjlighet tills den aktualiserades av mig efter Regeringsrättens avslagsbeslut den 1 juli 2004. Det vore mycket otillfredsställande om rätten till skadestånd på grund av statens alla kumulerade fel och försummelser skulle anses preskriberad i detta läge. Något sådant är heller inte nödvändigt.

En s.k. *rättsanalogi* från lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder blir nu av stort intresse. Lagen erbjuder ersättning genom ett strikt ansvar, d.v.s. oberoende av fel eller försummelser vid myndighetsutövning, bl.a. när någon varit häktad eller avtjänat fängelsestraff men besluten om frihetsberövandet senare visar sig ha varit felaktiga och blivit undanröjda, bl.a. efter resning.

I den särskilda lagen om strikt ansvar finns över huvud taget ingen preskriptionsbestämmelse angående hur snart som krav på ersättning för frihetsberövandet måste framställas. Den rimliga slutsatsen bör vara att beslutet om frikännande, i förekommande fall efter resning, utgör den naturliga

utgångspunkten för tioårig preskription av ersättningskravet enligt lagen. Det kan inte vara rimligt att skadeståndskravet skulle ha preskriberats därför att ett, som det visat sig, felaktigt beslut om frihetsberövande, fattats mera än tio år tidigare. Enligt detta sätt att se på saken skulle preskription enligt lagen inte ens börja löpa innan en frikännande dom kommit till stånd efter resning.

Detta resonemang enligt den särskilda lagen har särskilt intresse med tanke på att Thomas Allgén aldrig krävde Staten på ersättning enligt frihetsberövelagen för den tid 1987-88 då han satt häktad. I motsats till Teet Härms, som begärde och fick ersättning på grund av statens strikta ansvar, gjorde Thomas Allgén aldrig någon motsvarande framställning, främst därför att den allmänna frågan om upprättelse föreföll honom så helt dominerande under åren efteråt, att något yrkande aldrig ”blev av”. Det tycks också ha föresvävat Thomas Allgén och hans närmaste anhöriga, att mottagande av ersättning enligt lagens regler om strikt ansvar för staten skulle kunna tyda på att han var skyldig enligt de alldeles fantastiska åtalen för mord och incest, vilka både byggde på fantasier av hans f.d. hustru.

Med ledning av det förda resonemanget bör väl dock Thomas Allgéns krav på ersättning enligt statens strikta ansvar för oriktiga frihetsberövanden ha preskriberats sedan tio år förflutit efter det att Svea hovrätt den 8 mars 1988 frigett de båda läkarna ur häktet. En annan sak är att Thomas Allgéns krav på skadestånd på grund av statens fel och försummelser kvarstår på sätt som framgår av stämningsansökan och detta yttrande. Den preskriberade rätten till ersättning på grund av statens strikta ansvar blir därför ointressant med tanke på det mycket vidare skadeståndsansvar som nu är i fråga.

Jämförelsen med preskription av krav på ersättning enligt frihetsberövelagen lämpar sig utmärkt som underlag för en rättsanalogi i denna rättegång. Den särskilda lagens principer för preskription kan med tanke på reglernas ändamål lämpligen tillämpas utanför lagens eget område. Visserligen gäller Thomas Allgéns och Teet Härms ersättningsyrkanden i detta mål inte felaktiga frihetsberövanden. Det är ändock fråga om deras till tiden obegränsade utstötande ur samhället till ett socialt fängelse med väl så svåra konsekvenser som ett frihetsberövande.

Statens skadeståndsansvar gentemot Thomas Allgén och Teet Härms grundar sig dessutom på en lång rad av fel och försummelser under många år, något som bör vara en starkare grund för bevarandet av rätten till skadestånd under lång tid än statens strikta ansvar enligt den skrivna lagen för vissa fall. På motsvarande sätt som enligt den särskilda lagen har också läkarna ett krav på att den slutgiltigt skadan, som permanentades genom kammarrättens dom 1991 om deslegitimering, skall bli undanröjd, i detta fall efter resning.

Den här utförda rättsanalogin leder till uppfattningen, att någon preskription av läkarnas anspråk på ersättning på grundval av kammarrättens dom inte ens bör anses löpa förrän samma dom blivit undanröjd efter resning i Regeringsrätten. Genom en sådan rättstillämpning kan frågor om preskription av statens ansvar för fel och försummelser i fall av möjlig eller beviljad resning i brottmål harmoniseras enligt den princip som bör gälla vid oriktiga frihetsberövanden.

Som redan framgått kan invändningen om preskription dock underkännas även om man har JK-ämbetets utgångspunkter, något som jag utvecklat ovan under (2).

Vissa processuella frågor (svaromålet s. 13)

Taleförbudet i 3 kap. 7 § skadeståndslagen (svaromålet s. 13)

Justitiekanslern medger visserligen att taleförbudet, när skadeståndstalan bygger på beslut av något av de högsta statsorganen, i detta fall inte hindrar prövning av läkarnas skadeståndsanspråk, eftersom ”Regeringsrättens prövning emellertid måste sägas ha avsett något annat än målet i sak”.

Synnerligen märkligt är dock JK-ämbetets påstående att det av stämningsansökan inte med säkerhet framgår ”om HSAN:s beslut den 23 maj 1989 och Kammarrättens i Stockholm dom den 6 oktober 1989 i något avseende läggs till grund för skadeståndstalan”. Här ovan har jag t.o.m. på goda grunder betecknat HSAN:s beslut 1989 om deslegitimation – i vilket tingsrättens domskäl gavs direkt rättsverkan – som det ”politiserade justitiemordet” trots reservationer av de två juridiskt skolade ledamöterna, alldeles särskilt ordföranden, hovrättslagmannen Lars-Erik Tillinger.

Eftersom kammarrätten 1989 med 2 röster mot 2 undanröjde HSAN:s beslut var det beslutet däremot invändningsfritt och snarare uttryck för att även de båda domarna som bestämde utgången – kammarrättsrådet Lindberg och f.d. kammarrättsrådet Weidling – bör ha beröm för att de ville tillgodose rättsstatliga krav. Det har tydligen förbigått JK-ämbetet att kammarrättens beslut 1989 inte åberopats som rättsfaktum till stöd för skadeståndstalan; se sammanfattningen under 10.3 i stämningsansökan (s. 86 f).

Som ett led i sakframställningen (s. 84 f) omtalas visserligen även det förhållandet att två ledamöter i kammarrätten ville fastställa HSAN:s beslut om deslegitimation enbart med hänvisningar till bevisverkan av tingsrättens domskäl 1988, vilka inte kunde överklagas. Eftersom denna inställning kom att utgöra minoritetsvotum, kan den naturligtvis inte åberopas som rättsfaktum och ett av alla kumulerade fel. Detta minoritetsvotum kan inte desto mindre åberopas som bevisfaktum för den vid denna tid allmänt härskade trosföreställningen att läkarna säkert var likstyckare och sannolikt också mördare. På så vis har även den överröstade uppfattningen avsevärt intresse som ett bland många bevisfakta för hur trosföreställningar, grundlagda genom brist på källkritik i förundersökningen 1984-87, fick successivt genomslag i olika efterföljande led i det rättsliga förfarandet.

Det är dock också möjligt att betrakta minoritetens votum i kammarrätten 1989 som ett av många rättsfakta i serien av kumulerade fel till grund för skadeståndsansvar. Om nämligen kammarrätten enhälligt hade förklarat att tingsrättens domskäl inte kunde läggas till grund för beslut om deslegitimation, är det kanske inte helt säkert att Socialstyrelsen alls skulle ha drivit målet vidare på sätt som nu blev fallet när det fanns delade meningar i förvaltningsdomstolen.

”Forumregeln i 3 kap. 10 § skadeståndslagen” (svaromålet s. 13)

I sina ansträngningar att hindra en fullständig prövning av läkarnas skadeståndstalan vid allmän domstol har JK-ämbetet upptäckt en förmodat möjlig foruminvändning av innebörd att fel och försummelser i Stockholms

tingsrätt skulle kunna prövas endast i Svea hovrätt enligt det nu aktualiserade lagrummet med dess hänvisningar till Rättegångsbalkens forumregler vid talan mot domare personligen.

Vad som numera blivit 3 kap. 10 § skadeståndslagen infördes i Skadeståndslagen (ursprungligen som 3:7) på grund av önskemålet att talan om skadestånd av staten på grund av fel i tingsrätt skulle föras vid samma domstol, d.v.s. en hovrätt, som har att pröva talan mot en domare personligen enligt regler om s.k. forum privilegium. Forum för skadeståndstalan anpassades till denna reglering för att anspråk på i princip samma grund skulle föras i samma domstol, hovrätten (prop. 1972:5 s. 380 f). För detta fall övergav man departementschefens principiella uppfattning, ”att den normala instansordningen så långt möjligt skall lämnas orubbad” (a.a.s. 380 överst).

I denna rättegång är det dock inte fråga om att någon enskild domare i tingsrätt skulle ha gjort sig skyldig till ett för honom eller henne så felaktigt beteende att han eller hon ådragit sig ansvar för tjänstefel eller personligt skadeståndsansvar. Visserligen görs det i stämningsansökan gällande att tingsrätten brast i förmåga till bevisvärdering och genomskådande av felaktiga vittnesmål, liksom att det var felaktigt av tingsrätten att utpeka läkarna som likstyckare, när påståendet om likstyckning, som var ett brott, inte kunde överklagas samt dessutom var felaktigt i sak. Dessa fatala misstag av tingsrätten behöver dock inte ses som mer än inslag i serien av kumulerade fel, vilken grundlades av klara fel och försumligheter under förundersökningen 1984-87. Hela serien av rättsliga misstag hänger ihop.

Det skulle givetvis bli en alldeles snedvriden prövning av läkarnas skadeståndstalan om man ur det sammanhängande, rättsliga händelseförloppet bröt ut Stockholms tingsrätts roll under två rättegångar 1988. Ett sådant utbrytande är ingalunda påkallat enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen när man tar hänsyn till bestämmelsens ändamål. Den bestämmelsens tillämplighet bör begränsas till fall då påstådda fel och försummelser är lokaliserade enbart till en viss domstol.

Det är beklagligt att JK-ämbetet framför lösligt konstruerade invändningar som avslöjar oförmåga till teleologisk lagtillämpning. Därtill kommer förstås det olämpliga i att JK-ämbetet först på detta stadium gör en foruminvändning enligt SkL 3:7 trots att uppläggningsen av skadeståndstalan klargjorts i grova drag för JK redan vid ansökan om skadereglering sommaren 2006, och trots att talan därefter väckts vid Attunda tingsrätt på grund av en särskild överenskommelse med JK.

”Övrigt” (svaromålet s. 14)

Under denna rubrik påstår JK-ämbetet att ett bifall till läkarnas skadeståndstalan ”torde innebära att tingsrätten i sitt avgörande i skadeståndsprocessen måste slå fast att Kammarrättens i Stockholm dom 1991 bör undanröjas” liksom att ”ett

sådant ställningstagande ankommer emellertid på kammarrätten först sedan Regeringsrätten har förordnat om resning”.

JK-ämbetet har missförstått förhållandet mellan talan om skadestånd och ansökan om resning. Förhållandet mellan dessa olika anspråk har klargjorts i kap. 4 av stämmingsansökan på tal om 3 kap. 7 § skadeståndslagen. JK har heller inte haft någon invändning mot att skadeståndstalan förs mot staten trots det s.k. talförbudet i den bestämmelsen (jfr ovan).

Eftersom talan om skadestånd och talan om resning gäller såväl olika rättsföljder som tillämpning av olika rättsgrunder enligt olika lagregler är det tydligt, att JK-ämbetet hamnat i en självmotsägelse. Det är självklart att tingsrätten vid bifall till skadeståndstalan inte behöver uttala sig i frågan om resning, en fråga som naturligtvis exklusivt kan avgöras enbart av Regeringsrätten.

Tillåtligheten av skadeståndstalan i detta fall innebär å andra sidan att det inte kan bli aktuellt att avvisa skadeståndstalan enligt 10 kap. 17 § första punkten Rättegångsbalken om fall då allmän domstol över huvud taget saknar behörighet att ta upp en tvist som hör till annan domstol eller myndighet. Denna bestämmelse har dock inte åberopats av JK.

Förklaringen till JK-ämbetets dunkla resonemang är antagligen, att ämbetet missuppfattat det förhållandet, att en s.k. prejudiciell prövning av kammarrättens bevisbedömning, då läkarna deslegitimerades, utgör ett ofrånkomligt led i bedömningen av läkarnas skadeståndstalan.

Det föreligger sålunda inte någon *behörighetskonflikt* enligt RB 10:17 mellan den allmänna domstolen och regeringsrätten/kammarrätten, låt vara att det kan tänkas att den allmänna domstolen och förvaltningsdomstolen gör olika bedömningar av samma materiella delfråga. (Jfr till det nu sagda t.ex. Håkan Strömberg, Allmän förvaltningsrätt, 14 uppl. 1989, s. 233 ff och Bertil Wennergren, Förvaltningsprocesslagen, 5 uppl. s. 27 ff.)

”Den fortsatta handläggningen av målet” (svaromålet s. 14)

”Mellandom” (svaromålet s. 14)

JK argumenterar under denna rubrik för att frågan om preskription av läkarnas skadeståndsanspråk är ett mera lämpligt tema för mellandom än yrkandet enligt stämmingsansökan om mellandom i fråga om existensen och omfattningen av statens skadeståndsansvar. Enligt JK skulle hela målet genom en mellandom om preskription kunna avgöras på handlingarna eftersom frågan enligt JK-ämbetet ”till sin karaktär (är) väl avgränsad” samtidigt som de faktiska omständigheter som är av betydelse för frågan dessutom torde ”i allt väsentligt vara ostridiga”.

På de skäl som anförts ovan angående preskription måste naturligtvis JK:s förslag till tema för mellandom avvisas. Som en del i detta avvisande av JK-ämbetets resonemang ingår att det ingalunda är korrekt att hävda, att de för

preskriptionsfrågan relevanta omständigheterna skulle i ”allt väsentligt vara ostridiga”. Det är svårbegripligt hur JK-ämbetet kan göra ett sådant påstående.

Dels kan frågan om det inträtt tioårsprekription inte fullständigt bedömas utan att sakförhållandena blivit ordentligt utredda. Mellandom i preskriptionsfrågan är sålunda i denna speciella rättsaffär olämplig redan av processuella skäl.

Dels har det ovan redovisats skäl för att preskription inte kan anses ha inträtt vare sig man tillämpar en beräkning av tioårspreskription för olika beslutsfel eller använder sig av en preskriptionsregel grundad på rättsanalogi för vad som torde gälla i resningsfall enligt frihetsberövandelagen.

”Muntlig förberedelse” (svaromålet s. 14)

Som nämnts i Sammanfattning ovan yrkas muntlig förberedelse snarast möjligt.

”Övrigt” (svaromålet s. 15)

(1) Under denna rubrik anger JK-ämbetet i ett första stycke att syftet med målet ”inte är att utreda om läkarna är skyldiga eller oskyldiga till de gärningar som de har anklagats för, även om detta är en omständighet – bland flera – som i och för sig kan ha betydelse för statens skadeståndsansvar”. Här vore det önskvärt att JK preciserade vad som avses med ”de gärningar som de anklagats för”. Det är svårt att tolka detta på annat sätt än att JK vill insinuera, att läkarna kanske är både likstyckare och mördare.

(2) Därefter berör JK i ordalag, som torde vara svårbegripliga för den oinvigde, det särskilda yrkandet under kap. 2.3 i stämningsansökan att JK skall redovisa om inte den företagna undersökningen av fingeravtryck på säckar, vilka innehållit likdelar efter Catrine da Costa, innebär att Thomas Allgén och Teet Härm blivit uteslutna som de personer vilkas fingeravtryck funnits på säckarna. JK ger nu ett svar som kan sammanfattas sålunda:

Läkarna har att styrka grunderna för skadeståndsansvar. JK saknar därför anledning att inhämta någon utredning som nu begärts för läkarnas räkning. För övrigt har JK redan behandlat ”frågeställningen” i ett tillsynsärende (dnr 680-05-21) på framställning av advokaten Kerstin Koorti (jfr stämningsansökan s. 6, min anm.) JK hänvisar nu till sina uttalande i det beslutet från 2005-06-01 och utgår från att ”läkarna har tillgång till beslutet”; JK är dock beredd att ställa kopior till förfogande om så önskas.

Det nämnda beslutet i anledning av advokaten Koortis framställning har jag som läkarnas ombud inte känt till förrän frågan nu aktualiserats. Utan att besvara JK-ämbetet har jag dock numera kunnat studera såväl JK:s ”uttalanden” i det nämnda beslutet som bilagorna i JK:s akt.

Det bör å ena sidan understrykas att resultatet av undersökningen av ”fingeravtrycken på säckar” lika litet som undersökningen av ”hårstrån på en handduk” (jfr stämningsansökan s. 17) behövs för konstaterandet, att det – med hänsyn till all kända fakta – saknas anledning att ens misstänka läkarna eller någon av dem för vare sig mord eller likstyckning.

Å andra sidan är fingeravtrycken ändå av intresse som ett exempel bland flera för utredning av om polis och åklagare i olika ärenden aktivt motarbetat att

läkarna skall kunna få upprättelse. JK:s agerande i detta speciella ärende om fingeravtrycken är mycket anmärkningsvärt, eftersom JK slarvat med sanningen.

Ur JK:s nämnda beslut 2005-06-01 (d.v.s. beslutet på advokaten Koortis framställning) kan till en början noteras omtalandet, att Rikspolisstyrelsen (RPS) på rent formella grunder ifrågasatt att polismyndigheten i Stockholms län hade låtit analysera fingeravtrycken på begäran av advokaten Koorti. Denna åtgärd godtas i efterhand av RPS endast med tvekan och då som ett led i förundersökningen för att finna Catrine da Costas mördare; RPS godtog sålunda inte att läkarna skulle kunna få något bistånd för att söka upprättelse. Undersökningen av fingeravtrycken på begäran av advokat Koorti som läkarnas tidigare ombud och i syfte att hjälpa dem till upprättelse förvandlades alltså i efterhand till ett inslag i förundersökningen för att finna Catrine da Costas mördare.

I beslutet uttalade JK för egen del (s. 4 tredje st.), att JK inte ville ifrågasätta polisens uppgifter (ursprungligen lämnade genom ifyllande 2003-05-23 av en blankett), att fingeravtrycken inte varit identifierbara. Innebörden av fingeravtrycksundersökningen var enligt JK:s beslut 2005-06-01 ”att avtrycken inte kan hänföras till någon viss person och att därför inte heller de två läkarna kan uteslutas”.

Som framhållits i det särskilda yrkandet i kap. 2.3 av stämningsansökan bör man dock vid tolkningen av fingeravtryck skilja mellan möjligheterna att *utesluta* någon och att *identifiera* någon som lämnare av fingeravtryck. JK-ämbetet har – liksom kanske också Rikspolisstyrelsen i det officiella svaret till JK – åstadkommit en verklighetsförfalskning genom att tala osanning i det strax ovan citerade uttalandet. JK:s föredragande, hovrättsassessorn Kerstin Palmgren Goodhe, hade nämligen 2005-02-08 upprättat en särskild handling, kallad tjänsteanteckning, i vilken det omtalas att Jan Kullström, chef för den tekniska roteln vid Rikspolisstyrelsen, muntligen omtalat att fingeravtrycken visserligen inte gick att identifiera, men att ”de namngivna personerna” (d.v.s. läkarna, min anm.) kunde uteslutas. Slutsatsen angavs vara ”helt säker”, men Kullström upplyste att sådana ”negativa intyg” aldrig utfärdas. Kopia på föredragandens tjänsteanteckning bifogas här hämtad från JK:s akt i ärendet.....[bilaga 1](#).

JK bör förklara varför uttalandet i beslutet 2005-06-01 – till vilket JK hänvisar i svaromålet – innehållit en direkt osann uppgift angående en fråga, vilken jag som läkarnas ombud över huvud taget inte kunnat få undersökt utan min hemställan i stämningsansökan om JK:s medverkan och som utgjort ytterligare ett uttryck för att bevis mot läkarna saknats. Varför lämnades denna vilseledande uppgift i beslutet angående advokat Koortis framställning och varför sprider JK-ämbetet dimridån vidare när man på ett arrogant sätt (jfr det finstilta stycket ovan) avvisar mitt särskilda yrkande i stämningsansökan?

För övrigt hade jag även själv väckt frågan om fingeravtrycken hos JK i samband med en hemställan den 12 februari 2005, att JK skulle råda Socialstyrelsen att ansöka om resning för läkarnas räkning med ledning av nya upplysningar som lämnats i min skrift ”Anatomin av en häxprocess” samt

genom annan, helt ny information till JK med kopia till Generaldirektören i Socialstyrelsen med flera.

I min nämnda framställning till JK gjordes det klart att läkarna utpekats som likstyckare utan tillförlitliga bevis. JK fick också del av vad som numera utgör bilagorna 24 och 54 till stämmningsansökan, d.v.s. brev från professorn Jovan Rajs till kommissarien Wincent Lange resp. prostitutionsutredaren och författarinnan Hanna Olsson (vilka kommenterats i stämmningsansökan bl.a. s. 26 resp. s. 88 vid not 22). I sitt beslut 2005-02-25 avslutade JK det av mig initierade ärendet med att mina yrkanden för läkarnas räkning – bl.a. angående fingeravtrycken – inte föranledde några åtgärder. Dessförinnan framhölls dock att det naturligtvis inte fanns något hinder för Socialstyrelsen att, om den så önskade, vända sig till JK för att diskutera ärendet.

JK Göran Lambertz' välvilliga uttalande om kontaktmöjligheten för Socialstyrelsen visade sig helt sakna värde. I själva verket tycks JK omedelbart, när en sådan kontakt etablerades, ha avrått Generaldirektören Kjell Asplund från att Socialstyrelsen skulle ta initiativ till en ny resningsansökan; till en sådan hade GD Asplund för övrigt också uppmanats i en framställning av 33 läkare.

JK:s till sist för Socialstyrelsen redovisade inställning efter beslutet 2005-02-25 var anmärkningsvärt redan med hänsyn till att jag presenterat ett gott underlag för en ny resningsansökan. Det materialet borde mer än väl ha räckt för att JK skulle råda Socialstyrelsen att ansöka om resning för läkarnas räkning i den högsta förvaltningsdomstolen. Regeringsrätten hade i beslutet den 1 juli 2004 demonstrerat sin absoluta ovilja att sakpröva den resningsansökan som jag presterat för läkarnas räkning (jfr skriften "Anatomin av en häxprocess").

Härtill kommer nu frågan varför JK redan i beslutet 2005-02-25 underlät att omtala existensen av föredragandens, hovrättsassessorn Goodhe Palmgren, ovannämnda tjänsteanteckning 2005-02-08 av innehåll att det kunde uteslutas att det var läkarnas fingeravtryck som fanns på plastsäckarna?

Med hänsyn till vad som nu framkommit om slirandet på sanningen i fråga om fingeravtrycken framstår hela JK-beslutet 2005-02-25 i än mera tvivelaktig dager än som redan varit fallet.

(3) Mina olika kontakter med JK-ämbetet, vilka skulle kunna redovisas mycket mera utförligt, ger relief åt den avslutande meningen i JK:s resonemang i svaromålet: "Vidare bör framhållas att Justitiekanslern inte kommer att ta initiativ till någon ansökan om resning på det sätt som föreslås på s. 9 i stämmningsansökan."

Upplysningen att JK i detta mål skulle ha fått ett "förslag" om att ta "initiativ" är dock för onyanserad. På s. 9 i stämmningsansökan talas om angelägenheten av att Socialstyrelsen som läkarnas motpart i legitimationsmålet ansöker om resning för deras räkning "lämpligen med understöd av JK, som inte kan ursäktas sig med att ämbetet inte blivit insatt i ärendet".

Som läkarnas ombud kan jag bara konstatera att JK alltjämt inte tänker sig att ge Socialstyrelsen något råd om lämpligheten av en resningsansökan trots att,

vilket JK borde ha observerat, regeringsrådet Hans Ragnemalm som Regeringsrättens ordförande 2004 i realiteten medgett att resning då borde ha beviljats på grund av 2003 års resningsansökan, nämligen om rättssäkerhetsskäl fått bli avgörande (jfr s. 18 f).

Formellt sett är det dock Socialstyrelsen som bör agera till läkarnas förmån genom en ny resningsansökan. Styrelsen bär ensam denna skyldighet när JK som statens juridiske ombudsman föredrar att söka skydda staten mot ansvar för fel och försummelser under över 20 års tid framför att bidra till upprättelse för de båda uppenbart feldömda läkarna vilka fått sina liv förstörda.

(4) För övrigt vidhåller jag som läkarnas ombud yrkandet under 2.2 i stämningsansökan att statens skadeståndsansvar för läkarnas lidanden skall förklaras löpa fram till den dag då kammarrättens dom 1991 om deslegitimering blivit undanröjd.

Bevisuppgift (svaromålet s. 15)

Staten åberopar för närvarande ingen bevisning. – För läkarnas räkning får efter sammanträde för muntlig förberedelse avgöras vilken bevisning som skall åberopas.

Fullmakt (svaromålet s. 15)

Frågan om hur staten företräds avstår jag naturligtvis från att kommentera.

Anders Agell

YTTRANDE

Datum
2007-07-10

Dnr
3038-07-45

ATTUNDA TINGSRÄTT

Attunda tingsrätt
Kansli Sollentuna, enhet 1
Box 940
191 29 SOLLENTUNA

Ink. 2007-07-11
Akt. 3798-07
Aktbil. 33

Mål nr T 3798-07; Teet Härm och Thomas Allgén /. staten genom Justitiekanslern angående fordran på skadestånd

Inledning

Med anledning av tingsrättens föreläggande om yttrande över vad Teet Härm och Thomas Allgén (nedan läkarna) har anfört (aktbil. 31) bör framhållas att staten vidhåller den inställning till käromålen och de grunder till stöd därför som anförs i svaromålet. Staten har funnit anledning att kommentera läkarnas inlägga särskilt endast i de avseenden som framgår nedan. Rubriksättningen följer i möjligaste mån uppbyggnaden av svaromålet och läkarnas yttrande.

Skadeståndsansvaret

Stämningens ansökans utformning

Som staten framhöll i svaromålet innehåller stämningens ansökan en detaljerad redogörelse för händelseförloppet under ett antal år och de konsekvenser som händelserna har fått för läkarna. I svaromålet framhöll staten också att det var mycket svårt att utläsa vilka omständigheter som läkarna i egentlig mening lägger till grund för sina skadeståndsanspråk, dvs. vilka omständigheter som inte enbart tjänar som allmänna bakgrundupplysningar.

Statens synpunkter föranledde tingsrätten att förelägga läkarna att klarlägga vilka omständigheter som läggs till grund för påståendena om skadeståndsgrundande fel eller försummelser. Enligt statens mening kan läkarna genom sin yttrande inte anses ha följt tingsrättens föreläggande i detta avseende. Någon närmare klarhet har inte skapats beträffande vilka enskilda skadeståndsgrundande fel eller försummelser som görs gällande.

Den grundläggande indelning av omständigheter i rätts- och bevisfakta som läkarna redogör för är vedertagen i juridisk doktrin. Staten betvivlar inte att det har varit läkarnas avsikt att i stämningens ansökan – tillsammans med allt annat som redovisas däri – beröra olika rättsfakta och bevisfakta. Den springande punkten är emellertid att det inte har klargjorts vilka omständigheter i stämningens ansökan som utgör de rättsfakta som görs gällande till stöd

för statens skadeståndsskyldighet. Det krav som framgår av 42 kap. 2 § första stycket 2 rättegångsbalken på att en stämningsansökan skall innehålla en utförlig redogörelse för de omständigheter som åberopas till grund för ett yrkande kan inte förstås så att det är godtagbart att enbart redovisa ett längre händelseförlopp och överlämna till domstolen och svaranden att själva söka sortera fram de förhållanden som i egentlig mening görs gällande till stöd för att skadeståndsskyldighet skulle föreligga. Som framgår av doktrinen (Fitger, Rättegångsbalken III, s. 42:7 f.) måste ett grundläggande krav vara att käranden särskilt utmärker vilka i stämningsansökan angivna fakta som åberopas i egenskap av rättsfakta. I avsaknad av sådana individualiseringar av rättsfakta betas i praktiken en svarande möjligheten att bemöta en kärandes krav.

De brister som i det angivna avseendet alltjämt vidlåder läkarnas talan innebär att staten kvarstår vid att inte närmare beröra de enskilda myndighetsåtgärder m.m. som har förekommit under den långa tidsrymd som är i fråga.

Kumulerade fel

Någon oenighet mellan läkarna och staten synes inte föreligga beträffande att skadeståndsskyldighet i och för sig kan uppkomma för staten vid fall av s.k. kumulerade fel. En missuppfattning har emellertid uppenbart uppstått beträffande den inställning som staten gav uttryck för i svaromålet i denna del. Staten var i svaromålet av meningen att det inte förbehållslöst går att lägga samman alla mindre felaktigheter som kan ha förekommit från statens sida mot en enskild och anse att summan därav är skadeståndsgrundande. En förutsättning för att man skall kunna tala om kumulerade fel är att vissa omständigheter samverkande har bidragit till ett skadeståndsgrundande förhållande. För att skadeståndsansvar skall ha uppstått måste alltså de bidragande felen tillsammans anses ha konstituerat ett fel eller en försummelse från statens sida, vilket kan vara fallet enbart om felen i någon egentlig mening har ett sådant samband med varandra att de kan anses som samverkande, t.ex. genom att ett enskilt mindre fel har förstärkt effekten av ett annat dessförinnan begånget mindre fel.

Statens framställning i svaromålet beträffande kumulerade fel tog således inte sikte på orsakssambandet mellan eventuella fel eller försummelser och de skador som läkarna gör gällande, vilket läkarna synes ha utgått ifrån (s. 11 i yttrandet). Orsakssambandet mellan de fel och försummelser som läkarna menar föreligger har i princip ännu inte varit föremål för statens yttrande (jfr s. 12 i svaromålet), vilket hänger samman dels med de oklarheter som föreligger beträffande vilka fel eller försummelser som görs gällande, dels att detta under målets nuvarande skede inte torde vara nödvändigt, eftersom parterna synes överens om att i vart fall förekomsten av de påstådda skadorna och storleken av dessa skall undantas från en kommande mellandomsprövning.

I allt väsentligt kvarstår oklarheterna kring vilka brister som läkarna menar skall ses som samverkande, dvs. som kumulerade fel som har bidragit till ett

förhållande som utgör fel eller försummelse och således är skadestandsgrundande för staten. I ett avseende förekommer emellertid ett visst klagörande i läkarnas yttrande, nämligen i det att det påstås att olika felbedömningar (oklart vilka) under förundersökningen skulle ha ingått som beståndsdelar i andra fortsatta felbedömningar (oklart vilka), varigenom de först begångna felbedömningarna skulle ha förstärkts och slutligen ett skadestandsgrundande förhållande ha uppkommit för staten för staten (s. 11 i yttrandet). Här finns återigen anledning att hänvisa till statens allmänt begränsade skadestandsansvar för bedömningsfrågor (s. 5 i svaromålet).

Tingsrättens och kammarrättens domar

Ett förtydligande bör göras beträffande statens påstående i svaromålet om bevisverkan av Stockholms tingsrätts dom och Kammarrätten i Stockholms slutliga dom. Avsikten därmed var inte att tillmäta domskälen i tingsrättens dom rätts- eller bevisverkan beträffande det förhållande att läkarna i domen utpekades som styckare av Catrine da Costas kropp. Domarna har emellertid bevisverkan i det avseendet att de påvisar en möjlig slutsats av det bedömningsmaterial som domstolarna hade att ta ställning till. Sammantaget med att domsluten alltjämt är gällande talar detta – särskilt sett till kammarrättens dom, som har kunnat överklagas och som utan framgång har blivit föremål för olika resningsansökningar – för att någon skadestandsgrundande felbedömning inte har begåtts i någon av domstolarna.

Preskriptionsfrågan

Läkarnas resonemang i preskriptionsfrågan innebär sammanfattningsvis att preskriptionsreglerna skall tillämpas på deras skadestandsanspråk på ett sådant sätt att preskription inte kan anses ha inträtt. Resonemanget tar sikte på att preskriptionstiden inte skulle börja löpa förrän vid en tänkt framtida tidpunkt, då kammarrättens slutliga dom undanröjs. Argumentationen leder enligt statens mening till den orimliga slutsatsen att inga skadestandsanspråk som framställs av någon som menar sig felaktigt dömd och som grundar sig på påstådda fel under det rättsliga förfarandet dessförinnan skulle kunna preskriberas förrän den skadeståndssökande har fått gehör för sina synpunkter i ett resningsförfarande med ett undanröjande av den ifrågasatta domen som följd. Detta är inte någon hållbar ståndpunkt.

Staten har vidare svårt att i sammanhanget se relevansen i läkarnas jämförelse med sådana skadestandsanspråk som framställs enligt den skadestandsrättsliga särregleringen i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. Även bortsett från den omständigheten att läkarnas skadestandsanspråk inte avser något frihetsberövande kan framhållas att den nämnda lagen inte innehåller någon särreglering i preskriptionshänseende.

Det har inte framkommit något hinder för läkarna att framställa sina skadestandsanspråk mot staten omedelbart efter kammarrättens slutliga dom 1991 eller i vart fall inom en tioårsperiod därefter. Staten vidhåller att an-

Ömtykt och påståendet om fel
1/12/1999

språken i samtliga delar är preskriberade. Staten vidhåller också att preskriptionsfrågan är så väl avgränsad att den kan – och bör – prövas för sig innan målets handläggning inriktas på frågan om statens skadeståndsskyldighet i och för sig (se nedan).

Forumregeln i 3 kap. 10 § skadeståndslagen

Vad läkarna har anfört i denna del inverkar inte på den inställning som staten gav uttryck för i svaromålet. Det kan tilläggas att forumregeln inte är försedd med något undantag för det fall att några av vissa påstådda kumulerade fel eller försummelse faller under en domstols behörighet medan andra faller under en annan domstol. Detta kan naturligtvis skapa praktiska problem för den som söker skadestånd av staten, men sådana problem är en oundviklig följd av forumreglernas utformning. I Justitiekanslerns verksamhet som företrädare för staten i tvistemål där staten krävs på skadestånd har motsvarande situation uppkommit vid flera tillfällen, och i fall där talan har väckts vid allmän underrätt har talan avvisats i den del som har omfattats av den nu aktuella forumregeln.

3

Den fortsatta handläggningen av målet

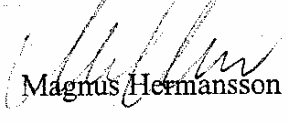
Staten vidhåller att starka skäl talar för att genom mellandom begränsa processen till preskriptionsfrågan och att betydande processekonomiska vinster kan vara förenade därmed jämfört med att föra processen till en omfattande prövning beträffande statens skadeståndsskyldighet i och för sig. Detta gäller inte minst med hänsyn till de höga processkostnader som kommer att följa enbart med arbetet att i detalj klarlägga vilka omständigheter som läkarna gör gällande till stöd för sitt påstående om skadeståndsansvar och som i tiden ligger före kammarrättens slutliga dom, dvs. den tidpunkt som staten menar är den korrekta utgångspunkten för preskriptionsberäkningen.

2

Behovet av en muntlig förberedelse och avgränsningen av vad som skall avhandlas vid ett sådant sammanträde är i sådan grad avhängiga mellandomens omfattning att staten oförändrat har inställningen att tingsrätten före sitt ställningstagande i dessa frågor bör fatta beslut om temat för mellandomen.

De följande
av alla rätts
principer
avse den
mellandom
Preskriptions
frågan
prövas om
den rätten

På Justitiekanslerns vägnar

Magnus Hermansson

Existensen av ett *orsakssamband* mellan de kumulerade fel, som förs samman, och en viss effekt är sålunda avgörande för vilka fel som alls kan läggas samman. Utan denna kärna skulle hela idén om kumulerade fel vara svårmotiverad.

4. JK:s ombud vidhåller att *temat för mellandom* bör vara preskriptionsfrågan. Denna ståndpunkt är dock ohållbar av följande skäl.

För det första har jag i stämningsansökan angett goda argument – med sikte på två olika rättsgrunder som kan tillämpas var för sig – för att läkarnas skadeståndsanspråk inte till någon del bör anses vara preskriberade. (JK:s ombud avvisar alltför lättvindigt möjligheten av en rättsanalogi med läget enligt frihetsberövandelagen.)

För det andra är det inte gärna möjligt att överväga preskription utan att återopade sakförhållanden under alla år genomgås dessförinnan.

För det tredje är det, hur man än i övrigt ser på preskriptionsfrågan, uteslutet att anse läkarnas anspråk på fel och försummelse av Socialstyrelsen från och med år 1999 vara preskriberade. En prövning av detta ansvar för senare år kommer f.ö. att aktualisera vad Socialstyrelsen dåmera borde ha insett av myndigheternas tidigare felbedömningar.

Det enda rimliga temat för en mellandom är statens principiella skadeståndsansvar enligt vad jag angett i stämningsansökan. Inom den ramen kan även en preskriptionsinvändning prövas.

5. JK:s påstående om tillämpligheten av *forumregeln i 3 kap. 10 § skadeståndslagen* har, som jag förklarat i yttrandet 2007-06-29, byggts på en alltför snäv bokstavstolkning av bestämmelsen. Vad JK:s ombud nu ytterligare anför saknar argumentationsvärde för bestämningen av vad som bör vara gällande rätt.

6. Redan i brev den 7 oktober 2006 till lagman Ternert uttalade jag förhoppningen att en *muntlig förberedelse* skulle komma till stånd med deltagande av tre domare, något som kan möjliggöra att förberedelsen omedelbart övergår i en huvudförhandling eller rentav att dom kan komma att meddelas utan huvudförhandling. Brevet bifogas.....bilaga 2.

”Staten” måste tydligen tvingas att uttala sig om stämningsansökans innehåll. Vid muntlig förberedelse kan jag också för läkarnas räkning göra sådana ytterligare preciseringar som visar sig påkallade med tanke på statens ställningstaganden eller tingsrättens önskemål i övrigt.

Jag ber tingsrätten bedöma om inte en fortsatt, muntlig förberedelse kan organiseras så att det enda som skulle återstå, när förberedelsen övergår i en huvudförhandling, är eventuella vittnesförhör (om sådana blir nödvändiga) och pläderingar.

7. Vid en muntlig förberedelse bör JK också yttra sig om vad ombudet i den senaste inlagan förbigått med tystnad, och som gäller *kritik av JK:s agerande i denna rättsaffär*.

I flera hänseenden har JK:s ställningstaganden varit oetiska. Till denna kategori kan – utöver foruminvändningen trots mitt avtal med JK om Attunda tingsrätt som forum – inräknas:

Inställningen i preskriptionsfrågan, se mitt yttrande 2007-06-29 s. 2 f och 17 f.

Sneglande på en allmän opinion efter ”massmedial genomlysning”, se mitt yttrande s. 14.

Ett dubbelydigt agerande av JK under flera års tid (se mitt yttrande s. 26-29) samt till och med sanningslösa uppgifter flera gånger angående fingeravtryck på säckar.

För övrigt har JK i det senaste yttrandet lämnat okommenterat också mina förklaringar (s. 24) till att JK i sitt svaromål missförstått förhållandet mellan talan om resning och talan om skadestånd.

Anders Agell